

Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta

Bakalářská práce

Žďárský klášter a hranice

Vypracoval: Oldřich Chládek

Obor: Historie, Bc.

Práci zadal: Prof. PhDr. Jaroslav Čechura, DrSc.

Žďár nad Sázavou

2006

1. Obsah

1. Obsah	2
2. Úvod	3
3. Vývoj zemské hranice	5
3.1 Před založením kláštera	5
3.2 Zemská hranice ve 2. polovině 13. století	7
3.3 14. a 15. století	9
3.4 Spory v 16. a na počátku 17. století	13
3.5 17. století	18
4. Západní hranice žďárského panství	22
4.1 Od založení kláštera do konce 15. století	22
4.3 Přelom 16. a 17. století: další kolo sporů	29
4.4 Spor o těžbu železné rudy v letech 1671 / 1677 – 1684	32
4.5 Poslední dva hraniční spory	37
5. Prameny a literatura	45
6. Seznam příloh	49

2. Úvod

Tématem předkládané práce je vývoj dvou geografických hranic spojených s dějinami žďárského kláštera: hranice zemské a západní hranice klášterního zboží. Stav dosavadního bádání o obou hraničních liniích není příliš uspokojivý.

Literatura, zabývající se dějinami Žďárska, resp. žďárského kláštera (viz oddíl Prameny a literatura), se zaměřuje pouze na otázku příslušnosti kláštera, případně i městečka (od roku 1607 města) Žďáru k Čechám, či k Moravě. Neustále se v ní opakuje mylná teze, že klášter byl založen v Čechách, kde zůstal nejméně do počátku 17. století. Světlou výjimkou je pouze Tomáš Borovský, který správně mluví o tom, že „*cisterciácký klášter ve Žďáru nad Sázavou ... představuje již čtvrtou fundaci tohoto řádu na Moravě*“¹ a že „*založení žďárského kláštera představuje významnou kapitolu moravských středověkých dějin.*“²

Jediným, kdo se na problematiku vývoje česko – moravské zemské hranice zaměřil podrobněji, je Jindřich Schulz. Ten o ní napsal v 60. a 70. letech minulého století řadu prací.³ Žďárska se týkají tři z nich.⁴ Bohužel se nejedná o studie příliš kvalitní. Styl Schulzovy práce dobře ilustruje fakt, že k určení průběhu zemské hranice v 17. století nepoužil edicí berní ruly ani moravských zemských desek, tedy pramenů, po kterých by zřejmě sáhla drtivá většina historiků.

Rovněž sporům na hranici polensko – žďárské nebyla věnována patřičná pozornost. Některá fakta najdeme u Zemka⁵ a opět u Schulze (viz pozn. 4;

¹ BOROVSÝ, T.: *Základy klášterního života (Prvních sto let žďárského kláštera)*. In: Sedm a půl století. Stati o historii, kultuře a umění žďárského kláštera. Žďár nad Sázavou 2002, s. 55.

² Tamtéž, s. 65.

³ Jejich přehled uvádí TOPOLOVÁ, M.: *Vývoj českomoravské hranice*. In: Moravský historický sborník. Ročenka moravského národního kongresu, 2001. s. 348.

⁴ SCHULZ, J.: *Hraniční spory mezi Čechami a Moravou od konce 15. do 1. čtvrtiny 17. století*. In: AUP – Historica 15, 1971, s. 45 - 71; *Vývoj českomoravské zemské hranice na nejhornějším povodí Sázavy a Oslavy do 2. poloviny 14. století*. In: Jižní Morava 6, 1970, s. 34 – 37; *Vývoj českomoravské hranice do 15. století*. In: Historická geografie 4, 1970, s. 52 – 81.

⁵ BARTUŠEK, A., ZEMEK, M.: *Dějiny Žďáru nad Sázavou I, II/1*. Havlíčkův Brod 1956, 1962.

pokládal omylem západní hranici žďárského panství za hranici zemskou), v případě obou autorů však jsou spojena se značným množstvím chyb.

Nejen vzhledem ke zmíněné úrovni sekundární literatury bylo třeba jít *ad fontes*. Vedle edicí (především moravského diplomatáře) jsem používal archivních pramenů; v největší míře fondů Morava v Národním archivu Praha (pro 16. a 1. polovinu 17. století), Řád cisterciáků Osek ve Státním oblastním archivu Litoměřice (pro 17. století; četná *sarensia* se zde nacházejí proto, že po definitivním zrušení žďárského kláštera získal klášter osecký část jeho archivu) a Velkostatek Polná v Moravské zemském archivu Brno.

3. Vývoj zemské hranice

3.1 Před založením kláštera

Původní česko – moravskou zemskou hranicí byl pohraniční les v celé své šířce. Představa hranice lineární se vytváří teprve v předkolonizačním období, kdy si majitelé z české i moravské strany začali činit nárok na „svoji“ část hvozdu. Na průběh této linie existují dva odlišné názory. Podle Dobiáše jí v některých částech česko – moravského pomezí bylo labsko – dunajské rozvodí (upozorňuje, že ještě roku 1256 tuto hranici tvořily „*cacumina moncium, qui sunt versus Bohemiam, a quibus aqua decurrit ad terram Moraviae*“), v jiných vodní tok – jako příklad uvádí hraniční funkci Svitavy, Oslavy a Jihlavy ve 12. – 13. století.⁶ Oproti tomu Schulz se domnívá, že původní hranicí bylo pouze rozvodí a k posunu na vodní toky došlo až v důsledku kolonizace.⁷

První zprávy o zemské hranici na území pozdějšího Žďárska přináší listina, která se sice hlásí do let 1146 – 1148, je ovšem falzem z 1. poloviny 13. století, zhotoveným na podkladě ztracené listiny.⁸ Vévoda Vladislav II. v ní na žádost biskupa Jindřicha Zdíka potvrzuje donaci Soběslava I. olomouckému biskupství, a to tzv. Libický újezd (*circuitus de Lubac*). Jako hranice tohoto újezdu jsou jmenovány Kamenice (tj. Chrudimka), Libická cesta, proti Moravě Oslava, v Čechách Palava.⁹ Je zřejmé, že jižní hranicí Libického újezdu a zároveň hranicí zemskou byl nejhornější tok řeky Oslavy, nejspíše její dva prameny, které se stékají severně od Sazomína.

K určení dalšího průběhu zemské hranice nám může pomoci lokalizace Palavy. Sedláček ji ztotožňuje s horou Spalavou u Modletína,¹⁰ z textu listiny

⁶ DOBIÁŠ, J.: *Seit wann bilden die natürlichen Grenzen von Böhmen auch seine politische Landesgrenze?* Historica 6, 1963, s. 36 – 37.

⁷ SCHULZ, V.: *Vývoj*, 1970, s. 56.

⁸ ŠEBÁNEK, J.: *Kdo byl notář Otakar 5.* In: Rozpravy ČSAV 69/9, 1959, s. 17.

⁹ CDB I, č. 158, s. 164: „*Camenica ex una parte, ex alia via Lubetina, versus Moraviam aqua, que dicitur Ozzlawa, in Boemia Palava.*“

¹⁰ SEDLÁČEK, A.: *Snůška starých jmen.* Rozpravy České akademie věd a umění, tř. I., č. 60, 1920, s. 122.

ovšem vyplývá, že se jedná nejspíše o vodní tok. Kalousek za něj pokládá „potok z Dobré“, který pramení ve vsi Spálavě a ústí do Doubravy,¹¹ Jireček horní tok Sázavy.¹² Jirečkova lokalizace je mnohem logičtější; pokud by totiž Palavou byl potok z Dobré, zůstala by celá východní hranice újezdu nevymezena. S podobnou teorií jako Jireček přichází i Filka.¹³ Ten upozorňuje na chybu, která se objevila v obou českých edicích kroniky žďárského mnicha Jindřicha Řezbáře (*Cronica domus Sarensis*). Latinský přepis 6. a 7. řádku na foliu 20v zmíněného rukopisu v Emlerových *Fontes rerum bohemicarum* z roku 1875 i ve druhém vydání kroniky z r. 1964 zní: „*inter aquas Sasam* (resp. v edici z roku 1964 *Zasam*) *quoque Polnam in metis*“, přičemž latinské *Polna* je v obou případech do češtiny přeloženo jako Polná. Ve fotografickém faksimile, které je součástí vydání z roku 1964, však táž pasáž zní: „*inter aquas Zasam quoque Paluam*¹⁴ *in metis*.“ Filka pak latinské *Palua* (tj. Palva) překládá jako Palava. Za Palavu pokládá nejhornější tok řeky Sázavy nebo druhý pramen této řeky – dnešní Stržský potok. Pokud byl onou Palavou *in Bohemia* Stržský potok, tvořilo zemskou hranici severně od pramenů Oslavy nejspíše labsko – dunajské rozvodí či dnešní potok Staviště; v případě, že jí byl nejhornější tok Sázavy, mohl být hranicí proti Moravě i Stržský potok.

Více pramenů, které by jednoznačně svědčily o průběhu zemské hranice, v době před založením žďárského kláštera nemáme. Schulz za takový pramen pokládá listinu krále Václava I. z roku 1242, která potvrzuje donaci Jana z Polné řádu německých rytířů, jejíž součástí byl mj. i Libický, resp. Zlubický les (*silva Zlubichki*). Jeho hranicemi byly Kamenice (Chrudimka), Doubrava, na severu Branišov, Markvartice a Přechod, na jihu pak linie, která spojuje

¹¹ KALOUSEK, J.: *O újezdě Libickém*. In: PA 10, 1877, s. 659 – 661.

¹² JIREČEK, H.: *Župy Čech jihovýchodních až do r. 1200*. In: PA 2, 1857, s. 66.

¹³ FILKA, I.: *Název horního toku řeky Sázavy ve 13. století – historický omyl stále tradovaný*. In: *Vlastivědný věstník moravský* 49, 1997, s. 179 – 180.

¹⁴ Možné je i čtení *Palnam* – tak v obou německých vydáních Kroniky žďárského kláštera: Roepellové z r. 1854 a Dietrichové v *MGH XXX*, 1 z r. 1896 – viz *Cronica domus Sarensis*. Edd. J. LUDVÍKOVSKÝ, R. MERTLÍK, M. ZEMEK. Brno 1964, s. 228.

prameny obou jmenovaných řek.¹⁵ Dle Schulze ovšem tvořilo jižní hranici Zlubického lesa labsko – dunajské rozvodí, z čehož vyvozuje, že se Libický újezd „zmenšil o oblast mezi horním tokem Oslavy a labsko – dunajským rozvodím, které se stalo novou zemskou hranicí.“¹⁶ Zcela přitom opomíjí fakt, že linie spojující prameny Doubravy a Chrudimky s rozvodím totožná není, tj., že povodí nejhornější Sázavy roku 1242 nebylo částí Zlubického lesa. Vzhledem k tomu, že na rozdíl od falza z 1. poloviny 13. století není jižní hranice zmíněného lesa uvedena *versus Moraviam*, nemusela být zároveň hranicí zemskou.

3.2 Zemská hranice ve 2. polovině 13. století

Oproti „předklášterní éře“ máme pro toto období poněkud více pramenů, na jejichž základě můžeme alespoň přibližně určit průběh zemské hranice. Nejstarším z nich je zakládací listina žďárského kláštera z roku 1252, kterou vydal moravský markrabě Přemysl Otakar.¹⁷ Již z této intitulace vyplývá, že klášter ležel ve 13. století na Moravě.

To potvrzuje listina Václava II. z roku 1293, kterou panovník uděluje žďárskému klášteru plnou soudní imunitu. Poddaní, kteří se zdržují v oblasti Křižanova, Bobrové a Nového Města jakož i v obvodu městečka Žďáru a samotného žďárského kláštera, mají být souzeni *in ipso oppido de Sar*; soudním centrem české části klášterního majetku je ustanoven Vojnův Městec.¹⁸ Je zřejmé, že Vojnův Městec ležel v Čechách, zatímco Křižanov, Bobrová, Nové Město, městečko Žďár i žďárský klášter na Moravě.

¹⁵ CDB IV/1, č. 13, s. 75: „...dederit eciam eis silvam, que Zlubichki dicitur, que iacet inter Camenicam et Dubraunicam rivulos et protenditur a primo exitu seu ortu eorundem rivorum per descensum usque ad bona filie sue Anne et usque ad villas Branisow et Marcwartic et usque in Prehod ...“

¹⁶ SCHULZ, Vývoj, 1974, s. 34 – 35.

¹⁷ CDM III č. 184, s. 155. Někteří autoři chybně označují vydavatele listiny za českého krále – viz POHANKA, J., ZEMEK, M. (edd.): *Nejstarší žďárské urbáře*. Brno 1961, s. 6.

¹⁸ CDM IV, č. 319, s. 404: „Hinc est, quod nos religiosos viros .. abbatem et conuentuem Fontis sancte Marie de Sar, ordinis Cysterciensis, nec non homines commorantes in possessionibus ipsorum, sitis infra Crisans, Bobrow, Nouam Ciuitatem, et in circuitu iam dictorum oppidum, ac ipsum monasterium de Sar a iudiciis prouincialibus, et iurisdictione beneficiariorum omnium ... eximimus ... quos tantummodo in ipso oppido de Sar

S výjimkou Borovského¹⁹ ovšem všichni autoři, kteří zmiňují příslušnost žďárského kláštera ve 13. století k určité zemi (například Chudárek²⁰, Plichta²¹, Zemek²², Svoboda²³, Hosák²⁴, Charvátová²⁵, Schulz²⁶), tvrdí, že klášter byl založen na české půdě.²⁷ Argumentují přitom Kronikou žďárského kláštera. Mnich Jindřich Řezbář v kapitole *Quod Botschko fundavit Sar* píše, že klášter byl založen mezi řekami Sázavou a Palavou, tj. na pomezí, kde se stýkají *arta Moravia a lata Bohemia*. Dále zmiňuje, že klášter je součástí Pražské diecéze, což prý velmi rmoutilo olomouckého biskupa Brunona, který si přál, aby klášter příslušel k jeho právu do Kroměříže. K vysvěcení základů klášterního kostela podle kronikáře přišlo mnoho Němců i Moravanů.²⁸

Uvedení autoři tvrdí, že klášter byl založen v Pražské diecézi, tedy v Čechách. Svoboda navíc upozorňuje na pasáž o svěcení kostela: kdyby byl klášter na Moravě, nejmenoval by prý kronikář zvlášť Moravany, ale Čechy. Z listin z let 1253 a 1293 však jasně vyplývá, že Žďár tehdy byl klášterem moravským. Místo v kronice žďárského kláštera, které zmiňuje Svoboda, tuto teorii nevyvrací, ale potvrzuje. Všechny vsi, které roku 1252 tvořily nadání Bočka z Obřan klášteru, ležely na Moravě; je tedy pochopitelné, že se svěcení

---

fore uolumus iudicio subiectos. Volumus eciam, ut homines illarum possessionum ipsorum, que spectant in Boemiam aput ipsum monasterium site, in Munchperch et non alias pro causis quibuslibet iudicentur.“

¹⁹ BOROVSÝ, T.: *Základy klášterního života (Prvních sto let žďárského kláštera)*. In: *Sedm a půl století. Stati o historii, kultuře a umění žďárského kláštera. Žďár nad Sázavou 2002*, s. 55 – 56, 60 – 61, 65.

²⁰ CHUDÁREK, Z.: *Založení a budování cisterciáckého kláštera ve Žďáru v letech 1252 – 1309*. In: *Sedm a půl století*, s. 68.

²¹ PLICHTA, A.: *Klášter na hranicích. Kulturně historický obraz cisterciáckého kláštera ve Žďáře nad Sázavou*. Kostelní Vydří 1995, s. 12 – 13.

²² BARTUŠEK, A., ZEMEK, M.: *Dějiny Žďáru nad Sázavou I*, Havlíčkův Brod 1956, s. 17.

²³ SVOBODA, J. F.: *Žďárský okres. Vlastivěda moravská II/59*. Brno 1937, s. 21; TÝŽ: *Urbár žďárského kláštera z r. 1407. Moravské urbáře, příloha Selského archivu*, 1924, s. 137 – 138.

²⁴ HOSÁK, L.: *Historický místopis země Moravskoslezské*. Praha 1938, s. 77.

²⁵ CHARVÁTOVÁ, K.: *Cisterciácký řád a jeho šíření se do Čech a na Moravu*. In: *Sedm a půl století*, s. 30.

²⁶ SCHULZ, *Vývoj*, 1974, s. 36 – 37, pozn. 17.

²⁷ Názvem své práce se k této teorii hlásí i Bláhová – viz BLÁHOVÁ, M.: *Die Entstehung der Klosterkommunität im mittelalterlichen Böhmen und ihre Reflexion in der zeitgenösschen Geschichtschreibung. Das Beispiel Saar*. In: *Quaestiones medii aevi novae* 2, 1997, s. 323.

²⁸ *Cronica domus Sarensis*. Brno 1964, s. 178: „*Iste locus placet inter aquas Zasam quoque Polnam (správně Palvam – pozn. O.Ch.), in metis ipsis, ubi conveniunt sibi terre, arta Moravia, lata Bohemia ... Ad ius Pragense claustrum sed pertinet illud; quo presul Bruno ... non bene gaudebat, potius sed corde dolebat, quod non pertinuit in Cremsyr ad sua iura – nam sibi dilectus multum fuerat locus iste ... Teutonici veniunt, accurrunt Moravi ...*“

klášterního kostela účastnili *Moravi*, a nikoliv *Bohemi*. Zemská hranice tedy ve 2. polovině 13. věku nebyla totožná s hranicí diecézní.

Tezi o odlišném průběhu zemské a diecézní hranice zdánlivě zpochybňují dvě papežské listiny z let 1253 (Inocence IV.)²⁹ a 1277 (Jana XXI.)³⁰, které mluví o klášteře žďárském *Olomucensis diocesis*. Příčinou jsou pravděpodobně snahy olomouckého biskupa Brunona ze Schauenburka o získání, resp. znovuzískání území, na kterém byl klášter založen.³¹ Nároky olomouckého biskupství na tuto část Libického újezdu dokazuje listina Soběslava I. vydaná po roce 1131,³² zmíněné falzum z 1. poloviny 13. století hlásící se do let 1146 – 1148 stejně jako citované místo v Kronice žďárského kláštera. V nepoměrně větším počtu listin (včetně dvou papežských³³ a jedné samotného Brunona³⁴) se však objevuje určení *Pragensis diocesis*, což dokazuje, že žďárský klášter skutečně náležel *ad ius Pragense*.

3.3 14. a 15. století

Ve 14. století se Žďár stává klášteřem zeměpanským: listinou z roku 1363 jej markrabě Jan Jindřich podřídil výhradně své ochraně a komoře.³⁵ Podle Borovského lze toto ustanovení chápat jako kodifikující, za pravděpodobnější však považuje, že žďárský klášter příslušel k markraběcí komoře již dříve.³⁶ Podřízenost komoře trvala i v 1. polovině 15. století; posledním dokumentem, který o ní svědčí, je potvrzení listiny královny Guty na patronát v Blučině

²⁹ CDM III, č. 179, s. 150.

³⁰ CDM VI, *Suppl.*, č. 7, s. 370.

³¹ Jakýmsi dozvěkem těchto snah Brunonových může být listina Urbana VI. z r. 1381 (CDM VI, č. 241, s. 213), která je určena *abbati monasterii in Zahazs Olom. dioc.*, i když nevyklučují možnost, že se v tomto případě jednalo o omyl, tj. opsání chybné formulace ze starší listiny či formuláře. Již listina Bonifáce IX., Urbanova nástupce na římském stolci (CDM XII, č. 256, s. 244), je r. 1395 určena klášteři *Pragensis diocesis*.

³² CDB I, č. 115, s. 116.

³³ CDM III, č. 204, s. 179 (Inocenc IV., 1254); CDM IV, č. 65, s. 97 (Řehoř X., 1272).

³⁴ CDM III, č. 304, s. 295 (1261).

³⁵ CDM IX, č. 307, s. 224: „... *Ab omnibus quidem et singulis Nobilium, Baronum ... et Officialium nostrorum quorumlibet Jurisdictionibus ... Mandatis et preceptis quibuslibet Vos, bona vestri Monasterii et homines virtute presencium eximimus et nostre Tuicioni et Camere solummodo reseruamus ...*“

³⁶ BOROVSKEÝ, T.: *Zakladatelská práva žďárského kláštera do počátku 16. století*. In: ČMM 117, 1998, s. 331.

Albrechtem Habsburským roku 1439.³⁷ To, že se i na počátku 15. století skutečně jednalo o moravský zeměpanský klášter, vyplývá i ze soupisu důchodů z královských měst a komorních klášterů v Čechách z roku 1418, ve kterém Žďár uveden není.³⁸

I v *Registrech decimarum papalium* najdeme údaje, které pravděpodobně souvisejí s tím, že klášter neležel na českém území. Všechna registra ze 14. století obsahují soupis cisterciáckých klášterů; téměř ve všech je také uveden klášter Žďár – jedinou výjimkou je registrum z roku 1368 (nebo 1369). Snad není náhodou či omylem, že nadpis tohoto registra zní *Registrum Ecclesiarum, Monasteriorum, Archidiaconatum, Decanatu et Parochiaru in Regno Boemiae*.³⁹ Pokud se skutečně jedná o seznam týkající se království Českého, a ne Pražské diecéze, pak je pochopitelné, že zde moravský žďárský klášter nemohl být uveden.

Dalším dokladem příslušnosti kláštera k Moravě je listina z roku 1488, jíž král Matyáš Korvín vrací knížeti Jindřichu Minstrberskému (jako reprezentantu fundátorského rodu) žďárský klášter, který na panovníka spadl pro nepřiznání se k landfrýdu a nezaplacení berně.⁴⁰ Zde uvedená formulace „*I jest věc vědomá, že klášter Žďáry s zbožím k němu příslušejícím v hranicích markrabstvie Moravského ležie ...*“ svádí k závěru, že celé klášterní zboží patřilo k Moravě; oproti tomu věta „*Pro kteréžto dvě příčiny klášter jmenovaný i s tím se vším, což k němu příslušie a v hranicích markrabstvie Moravského ležie, na nás spadl jest spravedlivě ...*“ připouští i výklad, že existovaly klášterní statky, které byly v Čechách. Samotný klášter se v každém případě nacházel v *hranicích markrabstvie Moravského*.

I ve 14. a 15. století (či alespoň po většinu tohoto období) byl klášterní majetek rozdělen mezi Čechy a Moravu. Výslovně to uvádí listina z roku 1344,

³⁷ BOROVSKEJ, *Zakladatelská práva*, s. 334.

³⁸ *CIM* II, s. 901 – 903. Žďár není uveden ani v soupisu z r. 1471 – viz KROFTA, K.: *Začátky české berně*. In: ČČH 36, 1930, s. 475 – 476.

³⁹ APH, Archiv Metropolitní kapituly u sv. Víta, cod. V/3, f. 2r; nadpis ovšem nepochází ze 14. století; je novodobý.

⁴⁰ AČ IX, č. 48, s. 409.

kerou Pertold z Lipé potvrzuje žďárskému klášteru donace, učiněné Erhardem, Smilem a dalšími pány z Obřan,⁴¹ stejně jako privilegia krále Jana Lucemburského z roku 1331⁴² a jeho syna, markraběte Karla, z roku 1338,⁴³ potvrzená roku 1348 Karlem již jako králem,⁴⁴ která osvobodila klášter od povinnosti platit obecnou berni (podle listiny krále Jana nemusela být odváděna pouze ze statků, které ležely v okolí kláštera; markraběcí privilegium se již vztahovalo na všechno klášterní zboží).

Velmi důležitým pramenem je v tomto směru i nejstarší urbář žďárského kláštera z roku 1407, který začíná slovy: „*Hoc registrum est super omnibus bonis monasterii Fontis sancte Marie virginis in Sar, tam in Bohemia, quam in Moravia consistentibus ...*“⁴⁵ Otázkou je, které klášterní statky *in Bohemia* měl autor urbáře, mnich Mikuláš, na mysli. Český statek vojnoměstecký totiž tehdy klášteru nepatřil; žďárský konvent jej v celém jeho rozsahu získal až roku 1493.⁴⁶ K Čechám náleželo území na pravém břehu řeky Sázavy, ke kterému se vztahují pojmy *ager Bohemorum*⁴⁷, *deserte virge, scilicet Bohemorum*⁴⁸ a *locus desertus Bohemorum*⁴⁹, uvedené v urbáři. Bylo pusté již od 60., resp. 70. let 13. století. Původně zde stála předklášterní osada Žďár, kterou však nechal již první žďárský opat Friedrich z Pomuku (1252 – 1253) strhnout. O něco východněji, ale stále na pravém břehu řeky Sázavy, pak vzniklo nové sídliště, které bylo přeneseno za opata Winricha z Waldsas (1262 – 1276) na levý břeh řeky, tj. na Moravu.⁵⁰ Pojem *bona monasterii in Bohemia consistentia* se však pravděpodobně týká nikoliv tohoto pustého místa,

⁴¹ CDM VII, č. 540, s. 391. „... *tam in Moravia quam in Boemia, nostre donacioni subiectis ...*“

⁴² CDM VI, č. 432, s. 330: „... *de bonis autem aliis que jam tenent in Bohemia seu Moravia, vel in futurum habebunt ...*“

⁴³ CDM VII, č. 190, s. 138: „... *a solutione generalis Collecte qua Berna vulgariter dicitur, quociens illam in Bohemia, uel Moravia imponi contigerit ...*“

⁴⁴ CDM VII, č. 786, s. 571.

⁴⁵ *Nejstarší žďárské urbáře*. Edd. J. POHANKA, M. ZEMEK. Brno 1961, s. 63.

⁴⁶ AČ IX, č. 57.

⁴⁷ *Nejstarší žďárské urbáře*, s. 68: „... *insuper de agro Bohemorum censuat pro festo s. M. 4 gr.*“

⁴⁸ Tamtéž, s. 69: „*In oppido Sar sunt 98 ½ virge et quinque sunt deserte, scilicet Bohemorum ...*“

⁴⁹ Tamtéž, s. 70: „*It tres gaze sunt ibidem in loco deserto Bohemorum ...*“

⁵⁰ BARTUŠEK, ZEMEK, *Dějiny I*, s. 38 – 39; RICHTER, M.: *Archeologický výzkum a otázky nejstarší sídlištní topografie Žďáru nad Sázavou*. In: *Dějiny Žďáru nad Sázavou III* (red. M. ZEMEK). Brno – Žďár n. S. 1974, s. 231 – 240.

ale klášterních osad. Minimálně jedna z nich se tedy musela nacházet v Čechách.

Podle urbáře tvořily klášterní majetek Žďár, Vysoké, Počítky, Lhotka, Sklené, Nová Ves, Slavkovice, Radňovice, Jámy, Svratka, Bobrová, Mirošov, Olešinky, Rousměrov, Křižanov, Jívoví a Dobrá Voda.⁵¹ Ze Žďáru⁵² a vsí Vysokého⁵³ a Počitek⁵⁴ se moravskému markraběti odváděla zvláštní berně – *census marchionis* (jedná se mimochodem o další důkaz, že klášter příslušel k markrabství), ležely tedy na Moravě. Pokud tento poznatek zkombinujeme se situací v terénu, dojdeme k závěru, že se v Čechách nacházela pouze ves Sklené. Pravděpodobnost tohoto vývodu zvyšuje fakt, že jižně od Skleného leží Bratroňovský les, ve kterém začíná hranice mezi klášterním statkem vojnoměsteckým a novoměstským Jindřicha z Lipé, stanovená roku 1368. Vzhledem k tomu, že se Vojnův Městec nacházel v Čechách a Nové Město na Moravě, byla tato hranice zároveň hranicí zemskou, a proto zasluhuje naši zvláštní pozornosti.

Spor o les v této oblasti začal již v 1. polovině 14. století mezi klášterem a Čeňkem z Lipé, strýcem Jindřichovým. Rozhodčími byli stanoveni Jan z Pirkštejna, Čeněk Krušina z Lichtenburka a Vaněk z Potštejna; první dva prošli roku 1366 spornou mez a podali dobrozdání,⁵⁵ na jehož základě pak roku 1368 Jindřich z Lipé určil novou hranici. Ta vedla od vsi Bratroňovic po hraniční cestě kolem velkého kamene Bradelu až ke vsi Vlčkovice, poté po téže cestě kolem jámy Barthonis, přes bažinaté místo zvané německy Czenkemoz a česky Bahnov až ke studánce pod Žákovou horou a dále po potůčku, který vytéká z této studánky, a po toku řeky Svratky, resp.

---

⁵¹ *Nejstarší žďárské urbáře*, s. 63 – 90.

⁵² Tamtéž, s. 69: „... et quando dominus marchio imponit monasterio 20 modios auene, tunc idem opidum tenetur ad sex modios. Census marchionis ibidem pro festo s. G. 3 marce et totidem M.“

⁵³ Tamtéž, s. 71: „Census marchionis 30 gr. G. et totidem M., et quando dominus marchio imponit 20 modios auene, tunc ad unum modium tenetur soluere.“

⁵⁴ Tamtéž, s. 73: „Et quando dominus marchio imponit monasterio 20 modios auene, tunc ipsi tenentur ½ modium dare.“

⁵⁵ *CDM IX*, č. 448, s. 363.

Švarcavy.⁵⁶ Takto určenou hranici přesně rekonstruovat nelze. O lokalizaci některých míst se pokusil Schulz.⁵⁷ Bratroňovice považuje za ves zaniklou v prostoru Bratroňovského lesa, kámen Bradel umisťuje do oblasti Fryšavy (západně je Bradelský rybník), stejně jako zaniklou ves Vlčkovice (v urbáři panství novoměstského z roku 1587 se u Fryšavy připomínají luka Vlčkovice). Bahnov pak hledá shodně s Kalouskem⁵⁸ pod Žákovou horou.

Na základě výše uvedených dokumentů lze alespoň přibližně určit zemskou hranici na přelomu 14. a 15. století. Byla jí linie Sázava – Bratroňovský les – Fryšava – Žákova hora – Svatka. Hranice diecézní v okolí Žďáru stále nebyla shodná s hranicí zemskou.⁵⁹

3.4 Spory v 16. a na počátku 17. století.

Ve 20. – 80. letech ^{16. století} probíhal spor mezi Korunou a klášteřem, resp. jeho fundátory – pány z Kunštátu a knížaty Minstrberskými. Příčinou byla snaha Ferdinanda I. a jeho nástupců jednat se žďárským zbožím jako s komorním majetkem. Z písemností obou protivných stran vyplývá, že příslušnost kláštera k Moravě nebyla – stejně jako v minulosti – nikým zpochybňována. Tak roku 1532 se opat Ambrož v listu adresovaném české komoře zmiňuje, že se před nedávnem vrátil z Olomouce, kde se účastnil zemského sněmu.⁶⁰ Jak známo, mohli se moravského zemského sněmu účastnit pouze opatové a proboštové *moravských* klášterů; kláštery sousedních zemí, i když měly statky na Moravě

---

⁵⁶ CDM X, č. 42, s. 34: „Primo incipiendo ab area ville Bratronowicz in ipsa via, que limitaris est, et per eandem viam vsque ad magnum lapidem, qui dicitur Bradel, situatus a sinistris eiusdem vie; item abinde per eandem viam vsque ad aream Bulczkowicz; item abinde per eandem limitarem viam vsque ad foueam dictam Barthonis, similiter a sinistris eiusdem vie situatam, et abinde per eandem viam vsque ad viam, que dicitur Herolticz; item abinde per eandem supradictam limitarem viam vsque ad eum locum, qui nunc aquosus est, dictus thewtunice Czenkemoz, boemice vero Bahnov; item abinde per eandem limitarem viam tendentem per eundem locum vsque ad fontem situatum a sinistris eiusdem vie sub monte dicto Schuelerperch; item abinde per riuulum eiusdem fontis limitarem vsque ad ripam Swratka; item abinde per eandem limitarem ripam vsque ad flumen Swarczow limitarem ...“

⁵⁷ SCHULZ, *Vývoj*, s. 36.

⁵⁸ KALOUSEK, *O újezdě Libickém*, s. 665.

⁵⁹ Viz například notářský instrument z roku 1397 o výpovědi novoměstského faráře Damiána (CDM XII, č. 383, s. 348), ve kterém je zmíněna příslušnost kláštera k Pražské a městečka Žďáru k Olomoucké diecézi.

⁶⁰ NA Praha, MR, i. č. 36.

(například Želiv či Geras), k moravskému prelátskému stavu nenáležely.⁶¹ V polovině 60. let se císař Maxmilián II. podivuje nad tím, že žďárský opat mu jako jediný z *moravských duchovních* odmítá poskytnout půjčku na válku proti Turkům.⁶² A nesmíme zapomínat ani na fakt, v literatuře o dějinách žďárského kláštera překvapivě opomíjený, že spolu s opatem velehradským zastupoval žďárský opat Ambrož prelátský stav markrabství Moravského na korunovaci Ferdinanda I. roku 1527.⁶³

Na přelomu 16. a 17. století dochází k dalšímu konfliktu, který vyústil v první zrušení žďárského kláštera roku 1614 a přeměnu bývalého klášterního zboží v rodinný majetek Dirichštejnů o dva roky později.⁶⁴

Roku 1588 postoupil kníže Karel Minstrberský fundátorství žďárského kláštera olomouckému biskupství, čímž se klášterní panství stalo biskupským manským statkem. Úmluva byla schválena Rudolfem II. roku 1590 a následujícího roku vtělena do moravských zemských desek. Proti této právní úpravě se však postavil celý konvent stejně jako městečko Žďár, jehož obyvatelé se obávali, že by mohla být omezena jejich privilegia. Kardinál František z Ditrichštejna, od roku 1599 držitel olomouckého stolce, se tento problém rozhodl řešit těsnějším připoutáním kláštera k biskupství, a to včleněním klášterního zboží mezi jeho stolní statky. Po dlouhých a komplikovaných jednáních byla tato změna provedena roku 1606 papežským nunciem Štěpánem Ferrerim, přičemž bylo stanoveno, že olomoucký biskup je povinen vydržovat v klášteře 12 mnichů; císařské schválení následovalo roku 1607. Téhož roku kardinál definitivně zlomil odpor městečka Žďáru jeho povýšením na město. Generální opat cisterciáckého řádu Mikuláš Boucherat ovšem uznal odstoupení klášterního majetku olomouckým biskupům až roku

⁶¹ KAMENÍČEK, F.: *Zemské sněmy a sjezdy moravské III*. Brno 1905, s. 73 – 74.

⁶² NA Praha, MR, i. č. 645: „...nám to s podivením jest, vědouc i o tom dokonce, že všichni duchovní v markrabství našem Moravském ... na milostivou žádost naší císař. Mti se povolně najíti dali a k takové duoležité potřebě nám podle mocností svých pomoc učinili ... ty jediný z tého se vyměřuješ ...“

⁶³ AČ XI, č. 147, s. 378.

⁶⁴ Jeho zatím nejpodrobnějším zpracováním je práce: TENORA, J.: *První zánik cisterciáckého kláštera ve Žďáře r. 1614*. Brno 1911.

1613; náhrada stanovená v letech 1606 – 1607 (vydržování 12 mnichů v konventu) byla změněna na roční plat řádu ve výši 1000 tolarů moravských. Tato dohoda byla potvrzena císařem Matyášem a papežem Pavlem V. roku 1614; proces zániku žďárského kláštera tak byl de iure dokončen. Roku 1616, po svolení ze strany Svaté stolice i Koruny, pak kardinál jako olomoucký biskup vyměnil žďárské panství za svůj vlastní statek chropýňský, čímž byl někdejší klášterní majetek převeden do vlastnictví rodu Ditrichštejnů. Jako takový byl v letech 1617 – 1618 zapsán do českých i moravských zemských desek.

Řada dokladů z této neklidné doby svědčí o nejasnostech kolem průběhu zemské i diecézní hranice. Bula papeže Klementa VIII. apoštolskému nunciu v Praze Filipu Spinellimu z roku 1601 zmiňuje *Monasterium Sarense Cisterciensis Ordinis Olomucensis Diaecesis quod in Moravia consistit*⁶⁵ a podobnou formulaci najdeme i v breve téhož pontifika kardinálu Ditrichštejnovi z roku 1600.⁶⁶ Potvrzení dohody mezi olomouckým biskupstvím a cisterciáckým řádem generálním opatem Boucheratem z roku 1613 uvádí rovněž, že klášter náleží k Olomoucké diecézi, jednoznačnému určení jeho příslušnosti k zemi se však vyhýbá, když mluví o rozepřích *de et super Monasterio Fontis Sanctae Mariae in Sar ... in Moraviae Marchionatus et Bohemiae Regni limitibus existente*.⁶⁷ Totéž se uvádí roku 1614 v listině papeže Pavla V.⁶⁸ V letech 1593 – 1596 žďárští měšťané v listech pražskému arcibiskupu Zbyňku Berkovi z Dubé a Lipé jako klášternímu *loci ordinariu* prohlašují, že olomoucký biskup Stanislav Pavlovský z Pavlova nemá žádné právo přinejmenším na českou část klášterního panství, tj. na samotný klášter,

---

⁶⁵ *Diplomatische Sammlung historischer Merkwürdigkeiten aus dem Archive des gräflichen Cisterzienserstifts Saar in Mähren* II. Ed. O. STEINBACH. Prag – Wien – Leipzig 1783, č. 140, s. 238.

⁶⁶ MZA Brno, E 8, i. č. 60, kart. 7, s. 344: „... in Monasterio Sarensi in Moravia Ord. Cisterc. quod de jure Patronatus Episcopi Olomuc. pro tempore existentis esse dignoscit ...“

⁶⁷ STEINBACH, *Diplomatische Sammlung*, č. 145, s. 262.

⁶⁸ MZA Brno, E 8, i. č. 60, kart. 7, s. 392: „... Monasterium fontis Beatae Mariae in Sar Cisterciensis Ordinis in Marchionatus Moraviae et Regni Bohemiae limitibus consistens ...“

městečko Vojnův Městec a šest vesnic.⁶⁹ Podobně se k celé záležitosti stavěli protivníci biskupa Pavlovského při císařském dvoře, kteří zdůrazňovali, že smlouva z roku 1588 – ač se část klášterního majetku nacházela v Čechách – nebyla vložena do zemských desek království Českého.⁷⁰

Zvláště je třeba pojednat o svědectví Viléma Dubského z Třebomyslic v záležitosti sporu mezi Žďárskými a olomouckým biskupem, zaslaném roku 1604 české komoře.⁷¹ Jedná se totiž o jediný dokument z daného období, který nejen uvádí, k jaké zemi klášter náleží, ale také toto tvrzení zdůvodňuje. Dubský, držitel panství novoměstského, sousedícího se zbožím klášterním, se snaží českou komoru – a jejím prostřednictvím i císaře – přesvědčit, že žďárský klášter je součástí komorního majetku. Vyzdvihuje hodnotu klášterních statků⁷², zdůrazňuje výhody, které by panovníkovi jejich držba skýtala⁷³, a opakovaně prohlašuje, že *ten klášter ... na Jeho Milost císařskou jest připad za příčinou, že do království Českého náleží*. Argumentuje přitom ne zcela přesvědčivě: Klášter prý leží v Čechách, protože to tvrdí samotný konvent v čele s převorem a protože klášter odvádí berně podle usnesení českého zemského sněmu. Opomněl dodat, že nedávno zesnulý opat Vadianus pokládal Žďár za klášter moravský a že berně jsou odváděny i podle usnesení sněmu moravského.⁷⁴

Situace se vyjasňuje v letech 1617 – 1618, kdy si kardinál Ditrichštejn nechal vložit žďárské panství do zemských desek. Do moravských byla roku 1617 zapsána tato místa: tvrz Radešín, město Žďár, městečka Horní a Dolní Bobrová, vsi Bobrůvka, Bohdalec, Horní Bory, Branišov, Dobrá Voda, Jiříkovice, Hodiškov, Hrušovany, Hlinné, Jámy, Kučerov, Kolendorf

⁶⁹ NA Praha, APA, sig. C 75, kartony 729 a 731.

⁷⁰ TENORA, *První zánik*, s. 14.

⁷¹ NA Praha, MR, i. č. 5052.

⁷² Tamtéž: „*A ten klášter žďárský s jeho příslušenstvím dobře za sto tisíc zlatých stojí a kupci by se našli, že by za něj sto tisíc zlatých dali.*“

⁷³ Tamtéž: „*Ten klášter ... poněvadž od Hory Kutný nedaleko jest, pro dříví (a) uhlí J.M.C. velmi k pohodlí by byl...*“

⁷⁴ NA Praha, MR, i. č. 3981: Roku 1596 Vadianus píše, že si musí půjčovat peníze na spokojení kontributí sněmem *Mark. tohoto a i Království českého z lidí poddanejších svolenejších*.

(Chvalovice), Kotlasy, Křižíkov, Kaly, Lhotka, Mirošov, Nová Ves, Obyčtov, Horní a Dolní Olešínky, Podolí, Počítky, Pokojov, Řečice, Račice, Dolní Rožinka, Radňovice, Rousměrov, Slavkovice, Radešinská Svatka, Sklené, Sazomín, Vysoké, Vatín, Zvole, pusté vsi Babín, Radonín, Milíkovice a Vetla; v Zaječím byl jeden poddaný a v Kobylím dvůr.⁷⁵ V Čechách se podle vkladu z roku 1618 nacházely: zámek Žďár, městečko Vojnův Městec s tvrzí a *vesnic sedm*, totiž Polnička, Stržanov, Škrdlovice, Světnov, Počátky, Radostín a Hamry.⁷⁶

Pokud máme na základě těchto zápisů určit průběh zemské hranice, musíme zjistit, kolik vesnic bylo v české části žďárského panství a kde ležela zaniklá ves Milíkovice. První otázku zdánlivě jednoznačně zodpovídá vklad z roku 1618, který jmenuje *sedm* českých vsí. Stížnosti Žďárských z doby konfliktu s olomouckým biskupem však mluví o tom, že klášter je držitelem toliko *šesti* vesnic. Tenora tento rozpor řeší teorií, podle které jsou Počátky totožné s Počítky; jejich jedna část prý náležela k Čechám, druhá k Moravě.⁷⁷ Počátky však byly po celé 17. století součástí žďárského panství (opat Vejmluva je prodal až na začátku 18. století⁷⁸), je tedy nutné hledat jiné vysvětlení. Podezření vzbuzuje „vesnice“ Hamry. Dvě osady v místech dnešních Hamrů nad Sázavou (Dolní a Horní Hamry) jsou totiž poprvé doloženy až v 80. letech 18. století.⁷⁹ Řešení přináší smlouva mezi knížetem Maxmiliánem z Ditrichštejna a opatem Janem Greifenfelsem z Pilsenburka z roku 1638, na jejímž základě se žďárské panství dostalo opět do rukou cisterciáckého řádu. V ní jsou „Hamry“ nahrazeny hamrem Frenclovým, Fiklovým, Šlakhamrem a dvorem Leskovec.⁸⁰ Nejednalo se tedy o osadu,

⁷⁵ ROHLÍK, M.(ed.): *Moravské zemské desky III. Kraj brněnský*. Praha 1957, s. 461; MZA Brno, A 3, i. č. 150, f. 218r – 220v.

⁷⁶ NA Praha, DZV, i. č. 139, f. 21r – 22v.

⁷⁷ TENORA, *První zánik*, s. 101, pozn. 2.

⁷⁸ BARTUŠEK, A., ZEMEK, M.: *Dějiny II*, s. 55.

⁷⁹ SVOBODA, *Žďárský okres*, s. 207 a 209.

⁸⁰ BARTUŠEK, ZEMEK, *Dějiny II*, s. 300: „Frenclhammer, Fieklhammer, Schlackenhammer, und Hofleschkowitz ...“

ale skutečné hamry, které byly roku 1618 do zemských desek království Českého omylem zapsány jako vesnice.

S problémem „Hamrů“ úzce souvisí otázka lokalizace Milíkovic (1617 *Milikowicze*). Podle Svobody se jedná o dnešní Mělkovice; původní osada byla údajně přesunuta jinam a obnovena až v 19. století.⁸¹ V úvahu ale připadá i jiná varianta. Pamětní spis *Výjezd na hranice mezi panstvím Polenským a Žďárským* z počátku 17. století mluví o pusté vsi Milíkovících (*Milikowicze*), která se nachází v oblasti východně od Velké Losenice.⁸² Milíkovice, resp. Milkovice (*Milkowitz*) jsou zmíněny i v dohodě o hranicích mezi panstvími Polná a Žďár z roku 1684.⁸³ Nejsou sice označeny jako pustá ves, ale jako čtyři třetí rybníčky (*Vier kleine Brueth Teiche*), nicméně je nepochybné, že se jedná o tutéž lokalitu jako v případě zmíněného pamětního spisu. Protože se však tyto Milíkovice nacházely na sever od českých hamrů ležících při řece Sázavě a na západ od českého žďárského zámku, mohly být roku 1617 do moravských desek zapsány opravdu jen dnešní Mělkovice.

Z předchozího vyplývá, že pohraničními vesnicemi v oblasti severně od města Žďáru byly na české straně Světnov a Stržanov, na moravské Sklené, Počítky a Vysoké. Průběh hranice diecézní byl stále odlišný – jak jsme viděli, je již v církevních dokumentech z přelomu 16. a 17. století žďárský klášter zmiňován jako součást Olomoucké diecéze.

3.5 17. století

V letech 1617 – 1618 bylo vklady do zemských desek potvrzeno rozdělení žďárského zboží na českou a moravskou část. Toto rozdělení však bylo již roku 1618 napadeno, a to ze strany moravské. Z listu nejvyšších

⁸¹ SVOBODA, *Žďárský okres*, s. 146. Zemek ve výčtu bývalého klášterního majetku na Moravě k roku 1617 uvádí ve shodě s touto lokalizací místo Milíkovic Mělkovice – viz BARTUŠEK, ZEMEK, *Dějiny I*, s. 242.

⁸² MZA Brno, E 8, kart. 10, sign. J 6, f. 3r: „*Od té pak převrácené jedle cestů předce hranicemi obci Losenická, a lukami nad Milíkovicemi, z kteréžto pusté vsi Milíkovic, pod těmi lukami ležící, žádného platu .. od 20 let na klášter se nespravuje...*“

⁸³ MZA Brno, G 1, i. č. 4640.

úředníků království Českého moravským stavům z 27. listopadu 1619⁸⁴ vyplývá, že česká část žďárského panství⁸⁵ byla kardinálu Ditrichštejnovi zkonfiskována a pražskými direktory zastavena Janu Rudolfu Trčkovi. Proti tomu se však postavily moravské stavy, které pokládaly zastavený majetek za součást markrabství. Česká strana své jednání zdůvodňovala tím, že se dané území řídí českými zemskými deskami a že se z něj berně dosud odváděly na Hrad pražský. Celá záležitost měla být moravským stavům obsírněji vysvětlena na jejich zemském sněmu v prosinci 1619.

Pře pokračovala i následujícího roku. 21. července 1620 píše nejvyšší úředníci království Českého moravskému zemskému hejtmanovi, že ačkoliv moravské stavy na nedávném generálním sněmu úplně od nároků na zmíněné území upustily, zabránil žďárský úředník Matouš Augustin Lejský z Rozenpachu na příkaz Zikmunda z Ditrichštejna (kterému připadlo žďárské panství poté, co bylo zkonfiskováno kardinálovi) jeho vydání panu Trčkovi, resp. českým komisařům. Zemský hejtman měl ihned zjednat nápravu.⁸⁶ Podobný obsah má list týchž odesílatelů z 29. července 1620. Dozvídáme se z něj navíc, že jedním z komisařů, jmenovaných nejvyššími českými úředníky, kteří měli sporný majetek převzít a předat Janu Rudolfu Trčkovi, byl Vilém Konecchlumecký z Konecchlumi.⁸⁷ K vyřešení sporu došlo ještě téhož roku. Po bitvě bělohorské byl obnoven status quo ante bellum: Držitelem celého panství, které zůstalo rozděleno na českou a moravskou část, se stal opět kardinál Ditrichštejn.

Po smrti kardinálově roku 1636 se pánem na Žďáře stal jeho synovec Maxmilián z Ditrichštejna. Téhož roku však zahájil vizitátor české provincie cisterciáckého řádu Jan Greifenfels z Pilsenburka boj o znovuzískání majetku

---

⁸⁴ U Schulze chybně rok 1618 – viz SCHULZ, J.: *Hraniční spory*, s. 62.

⁸⁵ NA Praha, MR, i. č. 6114; list jmenuje zámek Žďár, městečko Městec Vojnov, Starou tvrz, vesnic sedm, totiž Poličku (Polničku), Strčanov, Škerlovice, Světnov, Počátky, Radostínek a Haury (hamry). Tento výčet byl pravděpodobně opsán ze zemských desek. Schulz uvádí mylně místo Stržanova a hamrů Svojanov a Habry – viz SCHULZ, *Hraniční spory*, s. 62.

⁸⁶ NA Praha, MR, i. č. 6128. Schulz žďárského úředníka chybně nazývá Matyášem Augustinem Bystrým – viz SCHULZ, *Hraniční spory*, s. 62.

⁸⁷ NA Praha, MR, i. č. 6128.

ztraceného roku 1614. Jeho úsilí bylo korunováno úspěchem o dva roky později, kdy kníže Maxmilián prodává řádu žďárské panství za 146 tisíc zlatých.⁸⁸ Teoreticky mohlo dojít k obnovení sporů o to, ke které zemi žďárský konvent náleží. Nestalo se tak ale: již Greifenfelsova korespondence z let 1636 – 1638 dokládá, že klášter byl hned od svého obnovení počítán k Moravě.⁸⁹

Několikrát jsem zmínil rozdělení žďárského panství mezi Čechy a Moravu. Schulz však takové rozdělení v případě 17. století popírá. Podívejme se nyní na tuto teorii poněkud blíže. Jejím základem je z hlediska logického naprosto nesmyslný výrok: „*Jelikož se většina klášterního majetku nacházela na území nesporně moravském, lze chápat panství žďárského kláštera (tj. celé panství) jako součást Moravy.*“ Z toho Schulz vyvozuje, že „*západní hranice klášterního majetku byla současně zemskou hranicí proti Čechám a majetkové spory, k nimž na této hranici došlo, měly současně charakter sporů o vedení zemské hranice.*“⁹⁰ Celou konstrukci přitom opírá pouze o pasáž smlouvy o hranicích mezi panstvími Polná a Žďár z roku 1684, která zní: „*... sollen aller Orthen, wo die gantze Herrschafft Polna mit dem Closter Saahr gränitzet, durchaus neue Gränitz – Zeichen und Steine (deren auch eine ordentliche Beschreibung aufgesetzt, und von beederseits unterschrieben werden solle) aufgericht, undt der rechten Ordnung nach zur ewigen Sicherheit landesbrauchig eingesetzt werden.*“⁹¹ Schulz o ní referuje takto: „*Nová hranice měla být opatřena značkami a měl být pořizen její řádný popis podepsaný oběma stranami, aby byl zajištěn pořádek v hranicích země.*“ Dodává, že „*tato doložka je důkazem, že západní hranice panství žďárského kláštera byla skutečně pokládána za zemskou hranici.*“⁹² Adverbium

---

⁸⁸ Obnovení žďárského kláštera je popsáno v práci: HURT, R.: *Obnovení cisterciáckého kláštera ve Žďáře*. In: *Od Horácka k Podyjí* 9, 1931 – 1932, s. 98 – 104.

⁸⁹ SAO Litoměřice, ŘCO, sig. B IV. 12, kart. 82, f. 192r: *Monasterium Zar dictum in Marchionatu Moraviae situm*, f. 192v: *Monasterium Zarense Ordinis nostri in Moravia*, f. 193v: *Monasterium Zarense im Marchionatu Moraviae situm*, f. 193v – 194r: *im Marggraffthumb Mähren ein meinem Orden angehöriges Closter namens Zahr*, f. 112r: *unsers Ordens Closter undt uraltes Stift Sahr in Marggraffthumb Mähren gelegen*.

⁹⁰ SCHULZ, *Hraniční spory*, s. 62 – 63.

⁹¹ MZA Brno, G 1, i. č. 4640, f. 3r.

⁹² SCHULZ, *Hraniční spory*, s. 66.

landesbrauchig, odpovídající českému „tak, jak je v zemi zvykem / obyčejem“, však nemá se zemskou hranicí nic společného. Je také třeba upozornit na to, že v závěru téhož dokumentu je zmíněna nutnost zápisu do českých (nikoliv českých a moravských) zemských desek.⁹³ Hranice polensko – žďárská se tedy v 17. století nacházela v Čechách. Dalšími důkazy tohoto tvrzení jsou například v předchozí kapitole uvedené vklady do zemských desek z let 1617 – 1618 či zápis v revizitaci berní ruly z roku 1674.⁹⁴

Na Müllerově mapě Moravy z roku 1716 již zemská hranice probíhá přibližně stejně jako roku 1948: oblast hamrů při řece Sázavě, která podle vkladu z roku 1618 příslušela k Čechám, leží v markrabství.⁹⁵ Zákresu hranic na této mapě můžeme – na rozdíl od předchozích kartografických zpracování – důvěřovat. Müller měl k dispozici zemské desky, hlášení krajských hejtmanů i jiných úředníků (těm, kteří ho informovali chybně či nedostatečně, hrozilo vězení na Špilberku), v letech 1712 – 1716 prošlo celé dílo několika revizemi.⁹⁶ Otázkou zůstává, kdy ke změně zmíněného úseku hranice došlo. Snad se tak stalo ve stejnou dobu jako v případě žďárského zámku, resp. konventu, tedy roku 1638. Až do zrušení kláštera (1784) se již průběh zemské hranice na Žďársku nezměnil.

---

⁹³ MZA Brno, G 1, i. č. 4640, f. 6r.

⁹⁴ *Berní rula 10. Kraj Čáslavský* I. Ed. F. BENEŠ. Praha 1953, s. 16 a 54 – 58. V kraji Čáslavském leží celý statek Vojnův Městec.

⁹⁵ MZA Brno, D 22, kart. M 13/7, sign. 123: *Tabula generalis Marchionatus Moraviae in sex circulos divisae*. 1716, 1 : 200 000, litogr., 69 x 49 cm.

⁹⁶ PODLOUCKÝ, J.: *Müllerova mapa Moravy a její deriváty*. Brno 1937, s. 14 – 15.

4. Západní hranice žďárského panství

Při sledování vývoje zemské hranice na Žďársku jsme se nesetkali s mnoha spory. Ve 14. století to byl konflikt o průběh toho úseku česko – moravské hranice, který byl zároveň hranicí mezi panstvím novoměstským a žďárským, na přelomu 16. a 17. století pak nejasnosti kolem příslušnosti žďárského kláštera ke království Českému, či markrabství Moravskému. Situace na západní hranici žďárského panství, tedy na hranici s panstvím přibyslavsko – ronovským a posléze polenským, byla v tomto směru značně odlišná. Četné rozepře, týkající se této oblasti, souvisely s výrobou železa, k níž bylo třeba značného množství dřevěného uhlí. A právě zde se nacházel jeho zdroj, mohutný les, začínající u vsi Radvance a táhnoucí se až k řece Sázavě. Na jeho kraji bylo vybudováno pět hamrů, které byly na počátku 15. a počátku 16. století rovněž předmětem sporu. Je zajímavé, že o různých neklidném pomezí jsme informováni vždy jednou za zhruba sto let.

4.1 Od založení kláštera do konce 15. století

K prvnímu sporu dochází mezi žďárským klášterem a bratry Heřmanem a Čeňkem z Přibyslavi ve 2. polovině 13. století. Jeho průběh není znám; k urovnání došlo roku 1283, kdy oba bratři prohlásili, že *od všeho nepřátelství neb sporu*, který měli o meze a hranice s klášterním zbožím, dobrovolně upouštějí, k čemuž zavázali i své nástupce a dědice. Zároveň jako podmínku smíru stanovili, že – až se naplní jejich čas – budou pohřbeni v klášterním kostele.⁹⁷

Více informací o daném území se dozvídáme z listiny vydané roku 1357 opět dvěma bratry, Zdeňkem a Čeňkem z Ronova. Žďárskému klášteru v ní potvrdili všechny donace lesů od prvního kopce, vytvořeného na znamení

⁹⁷ CDM IV, č. 215, s. 282: „... nos Hermannus et Schenko fratres, dicti de Przemislabe ... ob omni impetitione seu lite, quam ad metas seu terminos monasterii sancte Marie in Sar habuimus, cessimus uoluntarie tali pacto: quod eadem ecclesia per nos et nostros successores ac heredes in ipsis metis siue terminis impeti nunquam debeat uel infestari ... “

hranic v oblasti Radvance, dále přes všechny kopce na hranicích obou panství až k řece Sázaravě a odtud ke klášteru. Lidé náležející k panství polenskému a přibyslavskému měli mít i nadále právo brát si v těchto lesích dříví pro vlastní potřebu a ke stavbě domů; pouze v případě, že by dřevo odváželi za jiným účelem, museli klášteru za každý vůz zaplatit 2 denáry (*de quolibet plaustro duos paruos denarios ... persoluere debent*; Zemek chybně mluví o 2 denárech za každý *sáh* dřeva⁹⁸). Pokud by ale statky obou bratrů spadly na panovníka, měli přibyslavští a ronovští poddaní o všechna zmíněná práva přijít. Dále bylo ustanoveno, že obě strany mohou zaniklé vsi na území od Radvance až k řece Sázaravě obnovit teprve po vzájemné dohodě.⁹⁹

Uvedená listina je prvním dokumentem, který se zmiňuje o umělých hraničních znameních na mezích klášterního zboží. Byly jimi tzv. kopce (lat. *cumuli*, něm. *Leberhaufen* či *Lewerhaufen*). Rozeznáváme dva typy kopců: prvním jsou uměle vytvořené hromady kamení, druhým kopce z navršené hlíny, které se zřejmě obkládaly trámy proti zaplavení. Dovnitř byly ukrývány různé věci, jež měly v případě sporu prokázat, že se skutečně jedná o mezní znamení.¹⁰⁰ V našem případě šlo nejspíše o první typ: roku 1681 totiž žďárský opat Benedikt Zaunmüller řádovému vizitátorovi Vavřinci Scipionovi píše, že listina z roku 1357 klášteru potvrzuje držbu lesů začínajících *a primo cumulo lapidum in area Radwans in signum facto*.¹⁰¹ V době Zaunmüllerově ovšem již tyto původní kopce neexistovaly; jedinou výjimkou byla hromada kamenů na místě zvaném *U Čertového kamena*, uváděná v popisech polensko-žďárské hranice v letech 1684, 1737 a 1781.¹⁰² Tehdy však již nebyla mezním znamením, tím byl hraniční kámen vedle ní zasazený.

⁹⁸ BARTUŠEK, ZEMEK, *Dějiny I*, s. 103.

⁹⁹ CDMIX, č. 60, s. 46: „*Nos Zdenko et Czenko, fratres de Ronow ... omnes donaciones siluarum incipientes a primo cumulo, in area Radwans in signum facto, per omnes cumulos, qui in metis et limitibus vsuque ad flumen quod wlgariter Zazava nuncupatur, sunt facti et abinde vsque ad clausuram ... confirmamus ...*“

¹⁰⁰ JANIŠ, D., ŠENKÝŘOVÁ, J.: *Hranice statků a pozemků – jejich zachycení v písemných (právních) pramenech*. Jn: *Archaeologia historica* 29, 2004, s. 196; viz také CIB IV/5, s. 187-8 (Jakub Menšík z Menštejna : *O mezech, hranicích, saudu a rozepři mezní i příslušenství jich v království českém*, § 69: *Nános neb nákladek kamení*).

¹⁰¹ SOA Litoměřice, ŘCO, sig. AIII.8, kart. 22, s. 215.

¹⁰² MZA Brno, F 188, sig. J 141, kart. 259.

Syn Čeňka z Ronova, který se rovněž jmenoval Čeněk, dbal velmi málo na sliby svého otce a les mezi Radvancem a řekou Sázavou si přivlastnil. Spolu s ním zabral i pět klášterních hamrů: hamr Flexlinův, Václavův, Mikulášův, Heršův a Mikuláše z Polničky.¹⁰³ Klášter si proto stěžoval u Tomáše, opata kláštera Panny Marie u Skotů ve Vídni a konzervátora cisterciáckých klášterů. Ten roku 1409 vyzval správce a vikáře kostelů Pražské diecéze, aby pana Čeňka vyhledali, napomenuli a hrozbou trestu exkomunikace přiměli k vrácení všeho, co si protiprávně uzurpoval, a to nejpozději do 15 dnů od zmíněného napomenutí.¹⁰⁴

O rok později vynesl opat Tomáš rozsudek nad čtveřicí dalších osob. Ty sice byly méně vznešené než ronovský pán, zneužívaly však klášterního jmění stejně jako on. Mikuláš, syn losenického rychtáře Jaklína, měl klášteru vyplatit 45 grošů českých za svého již před dlouhou dobou zemřelého otce, jenž z lesa mezi Radvancem a Sázavou odvážel dříví; hamerník Mikuláš Flexlin, rychtář v Německém Brodě, byl vyzván k tomu, aby za lán lesa, který vykácel, zaplatil 30 kop; hamerník Albert, prokurátor farního kostela ve Žďáře, měl vykácení půl lánu lesa nahradit částkou 15 kop a konečně hamerník Kuncman vykácení celého lánu 30 kopami grošů českých.¹⁰⁵

Jak celá kauza dopadla, nevíme. Žďárští opaté se však zcizení cenného lesního porostu obávali i ve 2. polovině 15. století. Opat Jan IX. (1462-1470) požádal tehdejšího držitele polenského panství Viktorina Minstrberského, aby potvrdil listinu Zdeňka a Čeňka z Ronova z roku 1357 (žádal tedy o konfirmaci konfirmace). Kníže Viktorin slíbil, že tak učiní, k realizaci slibu

---

¹⁰³ Heršův hamr je pozdější Frenclův, resp. Horní Hamry; lokalizace Mikulášova, Flexlinova a Václavova hamru již tak jasná není. Podle Svobody je Mikulášův hamr pravděpodobně totožný s Fiklovem (Dolními hamry), Flexlinův hamr se Šlakhamrem a Václavův hamr s Najdkem – viz SVOBODA, *Žďárský okres*, s. 208, 242 a 294.

¹⁰⁴ CDM XIV, č. 76, s. 76-77: „Nos ... invenimus, ipsum dominum Czenkonem quinque malleos et silvam ab area Radwans usque ad flumen Sazawa ad dictum monasterium pertinentem detinere, quodque malleos videlicet Flexlini et Wenceslai, Nicolai Herssonis et Nicolai de Polniczka, lignaque prefate silve succidit, vendit et pecunias arestat et inbursat ... (Nos) vobis omnibus mandantes, quatenus prefatum dominum Czenkonem ... moneatis et requiratis ... ut infra quindecim dierum terminum post monicionem ... inchoando prefatos quinque malleos deocupet et silvam non succidet.“

¹⁰⁵ CDM XIV, č. 150, s. 139.

ale došlo až po více než deseti letech, roku 1480, kdy nový opat Linhart potomku Jiřího z Poděbrad jeho závazek připomenul. Klášteru tedy bylo potvrzeno vlastnictví lesů, *kteříž se počínají od prvního kopce na dědině Radvanské, skrze všechny kopce, kteříž sou na znamení mezí a hranic až po řeku Sázavu řečenú zdělány, a odtud dále až po klášter*, kníže byl naproti tomu ujištěn, že za jeho manželku Markétu, která byla ve žďárském klášteře pochována, i za jeho předky budou slouženy zádušní mše.¹⁰⁶ Po vydání Viktorinovy konfirmace již nikdo žďárskému konventu držbu lesů od Radvance po Sázavu, resp. jejich klášterní části, neupíral; spory se vedly pouze o to, jak velká tato část je. To ale není případ následující rozepře mezi vrchnostmi polenského a žďárského panství. Jejím předmětem totiž byly hamry ležící na řece Sázavě a rybník Dářko.

4.2 Pře kláštera s Janem Trčkou z Lípy

Na počátku 16. století se Polná dostává do rukou sice pouze rytířského, zato však velmi majetného rodu Trčků z Lípy. Trčkové se ke klášternímu majetku chovali podobně jako před více než sto lety jejich předchůdce Čeněk z Ronova. I v tomto případě se žďárský klášter dovolával svých práv, nikoliv však u autority církevní, ale světské, a to u samotného panovníka. Opat Ambrož u něj obvinil Jana Trčku z Lípy, že si proti veškerému právu osobil hamry Najdek, Šlakhamr, Fiklovský, Frendlovský a Polničku stejně jako rybník Dářko, jenž na základě dohody mezi Viktorinem Minstrberským a opatem Linhartem připadl klášteru. Ludvík Jagellonský pak roku 1522 Jana Trčku vyzval, aby se spolu se žďárským opatem dostavil na hrad Pražský a jemu a jeho radům *z toho práv byl*.¹⁰⁷

Rozhodnutím sporu byli pověřeni Zdeněk Lev z Rožmitálu a Jaroslav ze Šelnberka. Jejich nález z roku 1529 nás informuje nejen o vyřešení pře, ale i o argumentaci obou sporných stran. V záležitosti hamrů se klášter opíral

¹⁰⁶ MZA Brno, E 8, sig. J 5, kart. 10.

¹⁰⁷ AČ IX, č. 95, s. 450 a č. 96, s. 451.

o svědectví samotných hamerníků, kteří vypověděli, že *sedí na gruntech klášterských a že ještě za těmi hamry na puol druhé míle klášterní gruntové jsú*. Pokud nebrali rudu na polenském panství, nic tamější vrchnosti neplatili, ale náleželi a stále náležejí platem ke klášteru. Jako další důkaz předložil opat Ambrož vidimus listu pana Hynka Bočka z Kunštátu, přičemž prohlásil, že *týž pan Boček, kterýž toho statku Polnického v držení byl, v témž psaní toho dotýče zjevně, tíž hamerníci že k témuž klášteru Žďárskému přísluší*. Polenská strana oponovala, že *o grunty ... žádného soudu není ani tuto přináleží*, že tedy Janu Trčkovi nejde o hranice jeho panství, jak se mylně domnívá žďárský konvent, ale pouze o osoby hamerníků. Ti prý vždy od starodávna příslušeli k polenskému panství, složili jemu, jeho otci Burianovi i dřívějším pánům na Polné slib člověčenství, a proto nemůže být jejich nepravdivému svědectví, ať k němu byli přivedeni jakkoliv, přikládána žádná váha. Co se platů týče, odvádí mu hamerníci celých 60 kop grošů, zatímco *opat a konvent jedva VI kop groší platu na nich mají*. Psaní Hynka Bočka z Kunštátu údajně také nic nedokazuje, protože v době, kdy bylo napsáno, již pan Hynek Boček v držení Polné nebyl.¹⁰⁸

Žďárský konvent poté předložil další důkazy svědčící v jeho prospěch. Jako první se v nálezu uvádí list, jímž Viktorin Minstrberský potvrdil klášteru mimo jiné i držbu železných hamrů. Dalším dokumentem bylo písemné svědectví, podle kterého je Janem Trčkou zmiňovaný slib člověčenství neplatný, protože k němu byli hamerníci panem Burianem Trčkou *věží přinuceni*. Opat poukázal na to, že ve vkladu panství Polná do zemských desek, který učinil Hynek Boček z Kunštátu, nejsou Hamry uvedeny, i když je zvykem v takových vkladech uvádět veškeré příslušenství, ať se již jedná o potoky, rybníky, lesy nebo jiné věci, například právě hamry. Dále odmítl uznat prohlášení lidí svědčících ve prospěch Jana Trčky, protože ti nevypovídali podle práva, tj. pod přísahou. Postavil se také proti tvrzení polenského pána,

---

¹⁰⁸ Tamtéž, č. 97, s. 451 – 452.

že se ochranou hamerníků protivil zemskému zřízení: svým jednáním v žádném případě zákony země neporušil, naopak se vůči hamerníkům jako svým lidem zachoval tak, jak mu přikazuje povinnost.¹⁰⁹

Zdeněk Lev z Rožmitálu a Jaroslav ze Šelberka rozhodli, že co se vlastních hamrů týče, je v právu žďárský klášter, protože řečené hamry leží na klášterních gruntech. Pokud jsou ale v hamrech dědiční a nevyhoštění lidé pana Trčky, mají být klášterem na požádání polenské straně vydáni. Protože bylo prokázáno, že se ruda, kterou hamry odebírají, těží na polenském panství, jsou hamerníci povinni polenské vrchnosti za tuto rudu platit.

V záležitosti rybníka Dářko byla opatem a konventem předložena dohoda mezi Viktorinem Minstrberským a opatem Linhartem¹¹⁰, podle níž měl Viktorin na pustém místě zvaném Dářko, náležejícím ke klášterním gruntům, vybudovat rybník, ze kterého měl klášter při každém výlovu dostávat jistý počet ryb nebo peníze.¹¹¹ Jan Trčka proti tomu vypověděl, že rybník nebyl zřízen knížetem Viktorinem, ale až panem Hynkem Bočkem, a že se žádné ryby ani suma peněz na klášter nikdy neodváděly. Dohoda již prý neplatí, *neb takové smlouvy, ba i co toho bylo rovně, též jako jiní zápisové a smlúvy, když se jich neužívá, se promlčují*. Opat Ambrož byl naopak toho názoru, že zmíněnou smlouvu by bylo možné prohlásit za promlčenou pouze v případě, že by rybník nebyl postaven. Existenci rybníka je podle něj třeba pokládat za důkaz platnosti smlouvy. Navíc upozorňoval na to, že ona dohoda je součástí vkladu polenského panství do zemských desek.¹¹²

O vklad, který byl zmíněn opatem, se také opírá rozsudek v dané věci. Dářko na jeho základě i nadále patřilo k polenskému panství, klášteru však měly být při každém výlovu odváděny ryby či peníze.¹¹³

¹⁰⁹ Tamtéž, č. 97, s. 452 – 453.

¹¹⁰ Byla uzavřena roku 1490 – viz AČ IX, č. 26, s. 390.

¹¹¹ Při každém vypuštění rybníka mělo být klášteru odevzdáno 20 kop kaprů; pokud byl vypuštěn pouze zčásti nebo loven *naplno*, snižovala se tato dávka na 5 kop kaprů a 15 štik. Na přání kláštera byla polenská vrchnost povinna vyplatit místo ryb peníze, a to za každou kopu kaprů kopu grošů a za každou štiku 5 grošů českých.

¹¹² AČ IX, č. 98, s. 453 – 454.

¹¹³ Tamtéž, s. 454.

Jak vidíme, byly obě kauzy rozhodnuty kompromisně. Jak byly s tímto rozsudkem protivné strany spokojeny, není známo. Opat Ambrož možná předpokládal, že pokud bude uznána platnost Minstrberkovy listiny týkající se Dárka, bude uznána jako celek – včetně závěrečné klauzule, podle níž v případě, že by sám Viktorin nebo někdo z jeho potomků či nástupců nevydával stanovený počet ryb či plat v penězích (k čemuž za Trčků z Lípy došlo), má rybník připadnout klášteru.¹¹⁴ Někteří autoři tvrdí, že pozdější držitelé panství Polná rozsudek z roku 1529 ignorovali a posázavské hamry si přivlastnili.

Podle Tomíčka kardinál Ditrichštejn jako pán na Polné tyto hamry pronajímal, a proto je prohlašuje za součást *průmyslu na panství Polenském a Přibyslavském*.¹¹⁵ Zemek na Tomíčka navazuje a snaží se čtenáře prvního dílu svých *Dějin Žďáru nad Sázavou* přesvědčit, že roku 1638 kníže Maxmilián z Ditrichštejna některé hamry vrátil, jiné si však ponechal, a dále píše: „*Přesto se však klášter nevzdal nároku na další hamry, které polenská vrchnost pevně držela ve svých rukou, a vznesl na ně houževnatě a bojovně svůj nárok v druhé polovici 17. století, kdy se hospodářsky počal znovu vzmáhat, jak bude ukázáno v dalším dílu této studie.*“¹¹⁶ Ty, kteří znají kvalitu Zemkova díla, zajisté nepřekvapí, že ve druhém svazku jeho práce o dějinách Žďáru nenajdeme o tomto jím vyfabulovaném sporu ani slovo. Je skutečností, že v důchodních účtech panství Polná z 80. a 90. let 16. století¹¹⁷ i v urbáři téhož zboží z roku 1636¹¹⁸ žďárské hamry uvedeny jsou. Peníze, které na Polnou odváděly, však pravděpodobně nejsou platy za pronájem, ale za rudu. V urbáři z roku 1636 se pak jasně píše, že se jedná o *hamry cizopanské*.¹¹⁹ Zmíněné dokumenty tedy

---

¹¹⁴ AČ IX, č. 26, s. 391.

¹¹⁵ TOMÍČEK, A.: *Průmysl na panství Polenském a Přibyslavském r. 1636*. Jn: ČSPS 8, 1900, s. 89 – 90.

¹¹⁶ ZEMEK, *Dějiny I*, s. 149.

¹¹⁷ SOA Třeboň, pob. Jindřichův Hradec, Rodinný archiv pánů z Hradce, sig III J 1 a III J 2, kart. 115 – 117; soupis hamrů například: sig. III J 1, kart. 115, f. 3r.

¹¹⁸ MZA Brno, F 188, i. č. 12.

¹¹⁹ Tamtéž; jako hamry cizopanské jsou označeny hamr Polnička, Kamenice, Šlakhamr, hamr Fiklovský, Přerostlý a Frendlovský. Není zřejmé, zda se všechny nacházely na žďárském panství.

podle mne nedokládají nedodržování soudního nálezu z roku 1529; právě naopak.

4.3 Přelom 16. a 17. století: další kolo sporů

V době vlády Rudolfa II. a jeho bratra Matyáše opět dochází k pohraničním rozepřím na území od Radvance po řeku Sázavu. Spor se již nevedl o hamry nebo o příslušnost celého zdejšího lesa k jednomu, či druhému panství, ale o hranici tímto lesem vedoucí. Je třeba poznamenat, že badatel zabývající se západní hranicí žďárského panství se i nyní – stejně jako v případech předchozích sporů – musí potýkat s nedostatkem materiálů, který mu znemožňuje pokusit se o vytvoření ucelenějšího obrazu příslušných událostí.

Pamětní spis *Výjezd na hranice mezi panstvím Polenským a Žďárským*¹²⁰ z počátku 17. století nás zpravuje o tom, že spor vznikl v době, kdy na polenském panství panovali Zachariáš z Hradce (1579 – 1589) a Hartvík Žejdlic ze Šénfeldu (1597 – 1603), na panství žďárském pak opatové Havel (1578 – 1588) a Antonín (1596 – 1604). Mohli bychom dojít k závěru, že máme co do činění se dvěma etapami pře: první mezi léty 1579 a 1588, druhou po roce 1597. Z tohoto omylu nás vyvádí poznámka v urbáři žďárského panství z roku 1593, podle které se do panských lesů u Polničky *Jeho Milost pan Cantzlér Království Českého (tedy Adam II. z Hradce) vkládati ráčí dobře za půl míle*¹²¹; o žádném uklidnění na polensko – žďárském pomezí v 1. polovině 90. let tedy nemůže být řeči. O tom, jakým způsobem a kdy byl spor ukončen, není nic známo. Poslední zmínku o něm máme z roku 1615; roku 1623 by již taková pře neměla smysl, protože vrchností na Polné se tehdy stává vrchnost panství žďárského – kardinál František z Ditrichštejna.

Zachovala se nám část korespondence týkající se hranic, kterou si na počátku 17. století kardinál vyměnil s majiteli polenského statku Janem Žejdlicem ze Šénfeldu a jeho bratrem Rudolfem. Neustále se v ní opakují dva

¹²⁰ MZA Brno, E 8, sig. J 6, kart. 10.

¹²¹ MZA Brno, G 10, i. č. 952, f. 38v.

výrazy: *výjezd na hranice* a *štylšstand*. Štylšstandem byl nazýván stav, který měl být zachován do konečného rozhodnutí o průběhu hranice a který spočíval v tom, že oběma stranám bylo zakázáno vkládat se do sporných gruntů. V případě lesa to znamenalo, že se zde nesmělo kácet dřevo a pálit uhlí v milířích. O respektování štylšstandu žádal Ditrichštejn pana Žejdlice na počátku května roku 1607.¹²² Nabádal jej, aby svým poddaným poručil, *aby týmž gruntuom a hranicím, o kteréž ... rozepře jest, všelijak pokoj dali*. O měsíc a půl později situace na polensko – žďárské hranici zřejmě stále neodpovídala kardinálovým představám, protože v jiném listu píše: „*Žádáme, že nám, chcete-li to uhlí ... dáti voziti a dříví, co by ještě nadělaného bylo, na uhlí také zapáliti a tudy štylšstand zdvíhnouti a zrušiti, zřetedlně vyjádříte.*“¹²³

Výjezd na hranice za účasti komisařů, jmenovaných oběma vrchnostmi, či vrchností samotných byl nezbytným předpokladem urovnání hraničního sporu. Dohodnout se na termínu výjezdu, který by vyhovoval jak olomouckému biskupovi, tak Žejdlicům, však bylo velmi obtížné. Tak v červenci 1607 přijel Ditrichštejn na žďárský klášter *nejvíce za tou samou příčinou, aby ta věc* (tj. pře o hranice) *k uspokojení přijíti a v mír uvedena bejti mohla*, o čemž neopomněl písemně informovat Jana Žejdlice.¹²⁴ O měsíc později Žejdlic sděluje svému sousedovi, že se objížďka hranic nemohla konat pro jeho *některá pilná zaměstnání*.¹²⁵ Roku 1614 se role vyměnily: tím, kdo se nemohl dostavit k výjezdu, nebyl polenský pán, ale kardinál. Omlouval se takto: „*Předně oznámiti ráčíme, že nám k jmenovanému času a dni, totiž na 15 dne budoucího měsíce Iuli ... možné není, abychom sami osobně přijeti aniž jaké commissaře tam vypravovati mohli, nebo právě v tom čase se sněm obecní v městě Olomúci držeti bude, kdež také Jeho Láska arcikníže Ferdinand při takovém sněmu osobně sám bejti ráčí, a tak poněvadž potom my zase snad po sněmu k Jeho*

¹²² MZA Brno, G 83, i. č. 210, kart. 68, f. 64r – 65r.

¹²³ Tamtéž, f. 108r.

¹²⁴ Tamtéž, f. 104r.

¹²⁵ MZA Brno, F 188, i. č. 12.

Milosti císařské jeti budeme, není nám možné, abychom v Iuli ani v Augusti tam přijeti bychom mohli.“¹²⁶

Jednání Ditrichštejna a Žejdliců o urovnání rozepře zřejmě narážela na oboustrannou neústupnost. Kardinál proto došel k závěru, že je třeba zásahu třetí strany. Roku 1615 požádal císaře Matyáše, aby nařídil nejvyšším zemským úředníkům a zemským soudcům, shromážděným právě na generálním sněmu v Praze, aby jmenovali z vyšších stavů dvě osoby, které by jako komisaři objely sporné hranice a při rozhodly. V listu panovníkovi vyjádřil obavu, že pokud se tak nestane, tak nejenže budou on i jeho žďárští poddaní i nadále poškozováni a zkracováni ve svých právech, ale mohlo by dojít i *k nějaké jinší nenadálé příhodě*.¹²⁷ Jak bylo řečeno výše, je tento list poslední zmínkou o hraniční rozepři mezi Františkem z Ditrichštejna a Žejdlici ze Šénfeldu.

Zvláštností sporu z přelomu 16. a 17. století je, že se tu poprvé setkáváme s popisem západní hranice žďárského panství – je jím již výše zmíněný pamětní spis *Výjezd na hranice mezi panstvím Polenským a Žďárským*, který vyjádřuje nároky žďárské strany na sporné území. Hranice je v něm rozdělena do dvou úseků. První úsek začínal pod pustou vsí Radvancem v Černém lese, kde se při Stolním potoku u velkého smrku stýkají hranice statků krucemburských, polenských a žďárských. Hranice vedla po malém potoku ke kopci u Radvance a poté ještě čtvrt míle za něj vedle dolů, kde se dříve brávala železná ruda, dále přes bažiny a můstek, přes který se vozila ruda k hamrům, až ke třem hraničním lipám. Od rudného mostku však polenští poddaní údajně vedli nepravou hranici a v klášterních gruntech náležejících ke vsi Radostínu si přivlastnili velký díl lesa, z něhož ke škodě žďárských poddaných odvezli nemalé množství dřeva do borovského pivovaru. O skutečném průběhu hranice svědčili klášterní poddaní z Radostína a Vojnova Městce, poddaní krucemburští ze vsi Hluboká a překvapivě i někteří lidé z polenského panství, konkrétně z Vepřové.¹²⁸

¹²⁶ MZA Brno, G 83, i. č. 211, kart. 69, f. 109r.

¹²⁷ Tamtéž, i. č. 213, kart. 71, f. 710r.

¹²⁸ MZA Brno, E 8, sig. J 6, kart. 10, f. 1r – 2v.

Od tří lip, kde začínal druhý úsek, vedly meze podle hraničních stromů u Nové Vsi až k velkému buku. Dle spisu si poddaní z Nové Vsi před pěti či více lety na rozkaz polenské vrchnosti přivlastnili grunty kláštera žďárského, na kterých pak zdělali svá luka a pole. Dále vedla hranice k rybníčku, který chtěl Marek Mezenský zřídit na klášterních pozemcích. Poté, co mu to pan Zachariáš z Hradce zakázal, zvýšil hráz dolního pstruhového rybníka, nacházejícího se na polenském panství, čímž zatopil nemálo klášterních gruntů. Hranice pak šla po hraniční cestě kolem luk náležejících žďárskému klášteru, ze kterých polenští poddaní z Losenice po mnoho desítek let odváděli klášteru plat, až k převrácené jedli a odtud přes louku nad pustou vsí zvanou Milíkovice, po cestě lesem Chrastiny až k Černému lesu, loukou Kříživou až ke gruntům šlakhamerským a dále k řece Sázavě. Opět je uveden soupis svědků, byli jimi lidé ze Šlakhamru, Fiklova hamru a Polničky, ale i polenští poddaní z Losenice a Nové Vsi.¹²⁹

Přesná lokalizace polensko – žďárské hranice podle uvedeného popisu je nemožná. Je třeba spokojit se s poznatkem, že některé úseky se shodují s průběhem hranic roku 1684 (hraniční Stolní potok, luka u Milíkovic atd.; o popisu z roku 1684 viz níže).

4.4 Spor o těžbu železné rudy v letech 1671 / 1677 – 1684

Nyní si dovolím malé odbočení. Tato kapitola se nevěnuje při o meze, ale konfliktu, jehož předmětem byla těžba železné rudy v hoře zvané Ransko. Zmiňuji se o něm proto, že úzce souvisel s hraničním sporem, který probíhal v téže době a kterým se zabývám v následující kapitole. Účastníkům obou sporů bylo od počátku jasné, že pokud se nesrovnají v záležitosti rudy, není naděje na ukončení rozepře o hranice.

Kořeny sporu sahají až do roku 1638, kdy – jak již bylo několikrát uvedeno – prodal kníže Maxmilián z Ditrichštejna žďárské panství zpět

---

¹²⁹ Tamtéž, f. 2v – 4r.

cisterciáckému řádu. Podle kupní smlouvy měli žďárský klášter i polenská vrchnost právo těžit železnou rudu na území obou panství, a to na vlastní náklady.¹³⁰ V praxi to znamenalo, že klášterní horníci mohli rudu dobývat na knížecí hoře zvané Ransko. Činili tak naprosto volně po více než tři desítky let, roku 1671 však polenská strana omezila počet žďárských horníků na dva¹³¹, o šest let později těžbu žďárskému panství – s výjimkou starých šachet, které ovšem byly do značné míry vytěženy – zakázala,¹³² a roku 1681 následoval zákaz absolutní.¹³³ To žďárský klášter samozřejmě pokládal za flagrantní porušení dohody z roku 1638.

Po celou dobu trvání sporu opakovaly obě strany argumenty, které zazněly již na jeho počátku. Ferdinand z Ditrichštejna ospravedlňoval svůj postup tím, že žďárští horníci pracovali nepořádně, těžili příliš mnoho rudy, a navíc kopali vždy pouze tam, kde byla ruda nejlepší. Je prý třeba vzít v úvahu, že se v porovnání s rokem 1638 stav na žďárském panství v oblasti výroby železa radikálně změnil: Žďárští postavili nový hamr, takže nyní mají hamry dva¹³⁴, a především byla nově zbudována vysoká pec v Polničce. Dále uváděl, že má železné rudy nedostatek a vydávání rudy cizím vrchnostem za této situace zjevně poškozuje polenské panství, které je součástí fideikomisu. Slib knížete Maxmiliána je tudíž neplatný, protože hlava ditrichštejnského rodu se nikdy nemohla zavázat k tomu, co fideikomisu ubližuje. Kromě toho žďárský konvent zakázal polenským horníkům těžit na klášterním panství přísadové rudy, a proto by se Žďárští neměli divit, že se vůči nim na polenském panství postupuje obdobně.¹³⁵

---

¹³⁰ *Moravské zemské desky* III, č. 26, s. 694: „... anlangend im übrigen dos Eisenärzt, sowohl auf der Herrschaft Polna und Sahr, solle Herr Verkäufer und Herr Käufer sambt deren Nachkomben und Erben hinfüran dasselbe zu geniessen und jedes Teil auf eignen Uncosten darvon zu nehmen Macht haben.“

¹³¹ MZA Brno, F 188, sig. H 3113, kart. 210, f. 3r - 5v.

¹³² SAO Litoměřice, ŘCO, sig. A III.8, kart. 22, s. 183 – 184.

¹³³ Tamtéž, s. 199 – 200.

¹³⁴ Jeden stál v Polničce, druhým byl hamr najdecký. (Najdečtí hamerníci jsou uváděni ještě roku 1750 v moravské dominikální fasi - viz MZA Brno, D 3, i. č. 373.)

¹³⁵ SAO Litoměřice, ŘCO, sig. A III.8, kart. 22, s. 185 – 188.

Žďárský opat Benedikt Zaunmüller se v řadě listů Ditrichštejnovi i polenskému hejtmanovi Martinu Antonínu Vylišovi snaží knížecí argumenty jeden po druhém vyvrátit: Je možné, že při dobývání došlo k nějakým nepořádkům, za to ale nemůže klášter, nýbrž polenští úředníci, kteří měli na to, jakým způsobem žďárští horníci těží, lépe dohlížet. Podle svědectví týchž horníků by se mohlo stejným tempem jako dříve v hoře kopat ještě 30 let, proto o nedostatku rudy vůbec nelze mluvit. I v případě škody, kterou měl utrpět ditrichštejnský fideikomis, se kníže mýlí: Jestliže panovník svolil k prodeji žďárského panství, jež k tomuto fideikomisu náleželo, pak se jeho souhlas musí vztahovat i na rudu v hoře Ransko, na kterou je třeba nahlížet jako na příslušenství zmíněného panství. Co se přísadových rud týče, nemůže si na žďárském panství nikdo vzpomenout, že by bylo Polenským zakázáno je těžít. Bez věrohodných důkazů tedy konvent také tento argument nemůže uznat. O počtu hamrů na žďárském panství v době uzavření kupní smlouvy je kníže chybně informován: již tehdy existovaly hamry dva, jeden v Polničce a druhý, který byl později přebudován na papírnu, mezi klášterem a městem Žďárem. Smlouva navíc neříká, kolik hamrů se na panství Žďár nachází ani zda má klášterní strana těžít rudu pro malé pece – dýmačky, nebo pro pec vysokou.¹³⁶

Kníže Ditrichštejn evidentně jednal v duchu známé Macchiavelliho teze, že smlouvy platí pouze potud, pokud trvají okolnosti, za nichž byly uzavřeny. Zda byly okolnosti odlišné v případě žďárského zboží, není zřejmé. Skutečný počet klášterních panských hamrů roku 1638 není znám; vysoká pec tehdy mezi klášterem a městem Žďárem sice stála (byla postavena biskupským hospodářským radou Šimonem Kratzerem ze Schönsberka již roku 1614), nevíme ale, zda se jí ve 30. letech po konstrukční úpravě nepoužívalo jako dýmačky.¹³⁷ Zato na polenském panství se situace změnila zcela určitě.

---

¹³⁶ Tamtéž, s. 189 – 194.

¹³⁷ Na místě bývalé papírny byly nalezeny jak vysokopecní strusky, tak strusky typické pro výrobu železa v dýmačkách – viz STRÁNSKÝ, K., STRÁNSKÁ, Z., WINKLER, Z.: *Vyrábělo se na Žďársku surové železo*

Na přelomu 60. a 70. let byla zřízena vysoká pec u Ranska¹³⁸ a v 70. letech byla v provozu rovněž druhá vysoká pec v Sobiňově.¹³⁹ Mezi žďárskými a polenskými železárnami zuřil – moderně řečeno – tvrdý konkurenční boj a polenská strana, přestože byla posílena stavbou zmíněných dvou vysokých pecí, v něm prohrávala.

Roku 1681 informuje hamerský písař polenského panství hejtmana Vyliše, že poté, co byl roku 1666 postaven (podle dokumentů žďárské provenience obnoven) druhý klášterní hamr, *shromáždili Žďárští několik set centnýřů železa, což bylo tak mnoho, že nevěděli, kam s tím. Centnýř železa, který se předtím prodával za 5 zlatých 30 krejcarů, prodávali kupcům za 4 zlaté 50 krejcarů ... To způsobilo a ještě nyní způsobuje polenskému panství velikou škodu, protože když Žďárští prodávali železo tak lacino, bylo z knížecí strany nutné slevit půl zlatého a prodávat železo za 5 zlatých, což má za následek škodu Jeho knížecí Milosti nejméně 700 zlatých ročně.*¹⁴⁰

O příčinách žďárských úspěchů se Vyliš dozvěděl z jiné pasáže téhož listu: „*Žďárští berou pro svoji vysokou pec tolik rudy jako my z knížecí strany pro obě naše pece, protože svoji pec více využívají. Mají ji totiž na řece Sázavě. Když jim pec vyhasne, jsou schopni ji vždy již desátý den uvést opět do chodu. Proto jim nikdy nedojde zásoba surového železa.*¹⁴¹ *Oproti tomu my máme obě naše vysoké pece pod rybníky, které se každé dva roky vylovují a než se rybník znovu napustí, ztratí se vždy půl roku. K tomu dochází jeden rok u ranské pece, když se vylovuje rybník Řeka, a druhý rok u pece sobiňovské při výlovu rybníků Sobiňovského a Osralovského. Během dvou let se tedy vždy jeden rok ztratí.*“¹⁴² Jak již víme, vyřešil polenský hejtman tento problém tím nejsnazším způsobem:

---

již od roku 1614? Jn: REK, A. a kol.: *Železné hamry a hutě Českomoravské a Dražanské vrchoviny*. Brno 2003, s. 71 – 72.

¹³⁸ KREPS, M.: *Železářství na Žďársku*. Brno 1970, s. 60.

¹³⁹ Kreps uvádí první zmínku o sobiňovské peci k roku 1690 (viz KREPS, *Železářství*, s. 61), z dokumentů týkajících se popisovaného sporu je ovšem zřejmé, že se v ní vyrábělo železo již roku 1677.

¹⁴⁰ MZA Brno, F 188, sig. H 3113, kart. 210, f. 98r. a 100v.

¹⁴¹ Tamtéž, f. 100r: „... *ihnen niemalen der Forrath des Gannseisens ausgehet.*“

¹⁴² Tamtéž, f. 100r. a 98v.

Po dohodě se svým pánem žďárskému klášteru těžbu železné rudy v hoře Ransko zakázal.

Trvalo ještě tři roky, než bylo ve sporné věci dosaženo kompromisní dohody. Podle smlouvy dané v Linci 15. června 1684¹⁴³ má klášter právo těžit na polenském panství železnou rudu a v případě nedostatku na klášterních gruntech i rudy přísadové, ovšem ne více, než kolik je třeba pro jednu vysokou pec a dva hamry. Kníže Ditrichštejn si na hoře Ransko pro sebe vyhrazuje místo 28 sáhů dlouhé a 9 sáhů široké, kde mohou klášterní horníci kopat jen tehdy, pokud již nikde jinde na celé hoře nebude žádná ruda. Žďárský konvent svoluje k tomu, aby na jeho pozemcích Polenští těžili vápenec, přísadové rudy i rudu železnou, pokud se v budoucnu nějaká najde. Poslední bod se týká dřeva na podpěry v šachtách a štolách: má být bráno na hoře Ransko a jestliže ho tam nebude dostatek, tak v nejbližší ležících klášterních lesích; obě strany jej pro zmíněné účely mají těžit zdarma.¹⁴⁴

Předtím, než se seznámíme s výše zmíněným sporem o polensko – žďárskou hranici, je třeba upozornit na jeden důležitý důsledek popisovaných rozepří. Byla jím obrovská osobní animozita mezi opatem Benediktem a polenským hejtmanem Vylišem, která pochopitelně oba spory zpětně ovlivňovala a zabraňovala tak jejich rychlejšímu urovnání. Vztah opata vůči knížeti byl ovšem naprosto odlišný. Ať učinil Ferdinand z Ditrichštejna z hlediska kláštera sebevíce nepřijatelné rozhodnutí, nemělo to žádný vliv na úctu, kterou žďárský opat vůči knížeti choval. Když procházíme opatovu korespondenci, vidíme, že ze všech vzniklých obtíží je viněn pouze a jedině *velmi nepokojný člověk*¹⁴⁵ Martin Antonín Vyliš.

Opatovy listy Vylišovi mnohdy začínají osobním útokem, například v prosinci 1677 mu píše: „*Dozvěděl jsem se, jak jednostranně je Jeho knížecí*

¹⁴³ Podle Schulze (*Hraniční spory*, s. 66) byla smlouva učiněna 14. dubna 1685. To je však datum nikoliv vlastní smlouvy, ale jejího vkladu do českých zemských desek.

¹⁴⁴ MZA Brno, F 188, sig. N 129.

¹⁴⁵ *Homo inquietissimus* – viz SAO Litoměřice, ŘCO, sig. A III.8, s. 196 (list cisterciáckému vizitátorovi Vavřinci Scipionovi z roku 1681).

*Milost informována o těžbě železné rudy v hoře Ransko. Vím velmi dobře, na čí kovadlině byly ukovány tyto šípky proti mému klášteru.*¹⁴⁶ Nejobširněji se opat Benedikt věnuje osobě polenského hejtmana v dokumentu zvaném Protizpráva (*Gegenbericht*) ze září 1681: „*Velmi jsem přemýšlel o panu hejtmanovi v souvislosti s tímto zákazem (tj. zákazem dobývání železné rudy na Ransku). Sice jsem si to od něj nezasloužil, vyvozuji z toho ale, že u něj stojím na stejném stupni přízně jako ostatní duchovní a klerikové. Prosí Jeho knížecí Milost, aby mi nepovolila těžbu rudy..., zcela mylně se domnívá, že se svatý cisterciácký řád nechá odehnat od toho, co mu náleží, a toho, že takto nutně vzniklý proces a spor (míněna je možnost soudního procesu) by měl za následek velké náklady, škody a nepříjemnosti pro Jeho knížecí Milost i pro klášter, se neobává, jsa si jist tím, že on jako služebník nic ze svého neztratí.*“¹⁴⁷ Opat zajisté musel pokládat za výsměch, když polenský úředník na jeho obvinění reagoval tvrzením, že on – hejtman – prokazuje duchovním stále jen vše dobré a milé, dokládaje to tím, že na polenském panství jsou z kleriků jeho nepřáteli *pouze* přibyslavský farář a polenský děkan.¹⁴⁸

4.5 Poslední dva hraniční spory

O obnovení hraničního sporu z přelomu 16. a 17. století se poprvé dozvídáme ze psaní sedleckého opata a administrátora žďárského kláštera Adalberta vrchnímu hejtmanovi ditrichštejských panských Fridrichu Lorencovi Smilkovskému z Palmberka. Opat v listopadu 1671 připomíná, že již dříve žádali představení žďárského konventu o přesné stanovení hranice klášterního majetku s polenským panstvím, kteréžto prosby ale zůstaly oslyšeny. Nyní je totéž požadováno znovu, ovšem již nikoliv pouze jím, nýbrž celým vikariátem. Smilkovský má jmenovat některý jarní termín, kdy by bylo

¹⁴⁶ MZA Brno, F 188, sig. H 3113, f. 23r.

¹⁴⁷ SAO Litoměřice, ŘCO, sig. A III.8, s. 213.

¹⁴⁸ MZA Brno, F 188, sig. H 3113, f. 113v – 114r.

možné vyjet na hranice a spor přátelsky urovnat.¹⁴⁹ Ditrichštejnský vrchní hejtman odpověděl, že objížďku mezi bude možné realizovat, nejdříve však k tomu musí získat od svého pána plnou moc. Samozřejmě neopomněl svěst veškerou vinu za při na klášter: Kdyby Žďárští ve věci hranic přistoupili na dřívější návrhy polenské strany, nemusela by být Jeho knížecí Milost kvůli takovým záležitostem vůbec obtěžována.¹⁵⁰

O tom, zda se roku 1672 výjezd uskutečnil, prameny nic neříkají. Jsme však informováni o objížďce z roku 1681, které se účastnili opat Benedikt a hejtman Vyliš. Již víme, že vztahy mezi žďárským prelátem a polenským úředníkem byly velmi napjaté, a tak si můžeme snadno představit, jak se oba muži museli přemáhat, aby společně výjezd absolvovali. Zřejmě jen málokdo očekával, že vše proběhne hladce a záhy se ukázalo, že tyto obavy byly oprávněné. Podle žďárského preláta se Vyliš vůči jemu i jeho lidem choval jako ke svým podřízeným, byl žďárskými požadavky velmi popuzen a vůbec nechtěl vyslechnout argumenty, jimiž byly podepřeny.¹⁵¹

O jaké argumenty se jednalo? Předně to byl pamětní spis *Výjezd na hranice mezi panstvím Polenským a Žďárským*, který žďárská strana prezentovala jako popis hranice, s nímž polenská vrchnost na počátku 17. století souhlasila, dále žďárská registra důchodní, podle nichž polenští poddaní odváděli klášteru ze sporných luk plat, a konečně posledním argumentem byla svědectví starých lidí.¹⁵² Klášter připouštěl, že jiní staří lidé nesvědčí v jeho prospěch, to však byl údajně důsledek nátlaku Martina Vyliše, který jednoho polenského poddaného ze vsi Losenice, jenž odmítl svědčit proti žďárskému konventu, nechal zbičovat až do krve.¹⁵³

Polenští naopak zpochybňovali věrohodnost výpovědí lidí ze žďárského panství: Jeden stařec se prý choval tak špatně, že nemohl být ke svědčení vůbec

¹⁴⁹ Tamtéž, f. 6r.

¹⁵⁰ Tamtéž, f. 5r – v.

¹⁵¹ SAO Litoměřice, ŘCO, sig. A III.8, s. 210 – 211.

¹⁵² Tamtéž, s. 215 – 218.

¹⁵³ Tamtéž, s. 217: „...unus Losenicensis nolens testificari pro ipso usque ad sanguinis effusionem verberatus est.“

připuštěn.¹⁵⁴ Hejtman při zdůvodňování polenských nároků kladl důraz zejména na to, že sporné pozemky užívali a drželi páni z Hradce již před více než sto lety. V duchu hesla, že nejlepší obranou je útok, navíc vznesl požadavek na další část klášterních lesů, což odůvodňoval tím, že, jak byl zpraven zesnulým vrchním hejtmanem Smilkovským, bylo roku 1638 žďárské panství prodáno o 30 až 50 tisíc zlatých laciněji, než jaká byla jeho skutečná hodnota. Proto by měl opat Benedikt jít do svého svědomí a něco ze svých lesů dobrovolně odstoupit.¹⁵⁵

Spor by se zajisté táhl ještě mnoho let, kdyby na podzim 1681 nenaznačil kníže z Ditrichštejna žďárskému prelátovi, že pokud klášter alespoň zčásti neustoupí ze svého stanoviska, co se hranic týče, nemůže očekávat povolení těžby železné rudy na polenském panství.¹⁵⁶ O tom, že Benedikt Zaunmüller bral tuto hrozbu velmi vážně, svědčí fakt, že nedlouho po obdržení listu od knížete píše vizitátorovi svého řádu Vavřinci Scipionovi: „*V zájmu obnovení svornosti by bylo možné s dobrým svědomím část sporného lesa odstoupit, protože lesy zde jsou ... dostatečné a naše podklady, ačkoliv se zdají průkazné, přece snad nejsou ze všech stran nevyvratitelné. A možná, že když by vznikla přátelská smlouva ohledně těch hranic, nebyly by dále takové potíže se železnou rudou.*“¹⁵⁷

Přátelská smlouva ohledně těch hranic byla uzavřena roku 1684. Je to týž dokument, který ukončil i při o rudu. Podle jeho textu byla část lesa, k níž se přicházelo od Radvance a která byla obklopena žďárskými hraničními znameními, ponechána klášteru, zatímco račinská pole a luka zůstala panství Polná. Les u Račina, ve kterém byla jak klášterní, tak knížecí znamení, byl rozdělen na dva díly: západní se čtyřmi třecími rybníčky zvanými Milkovice připadl polenskému panství, východní pak žďárskému klášteru. Takto vedoucí

¹⁵⁴ MZA Brno, F 188, sig. H 3113, f. 112v.

¹⁵⁵ Tamtéž, f. 112r – 113r.

¹⁵⁶ Tamtéž, f. 64r.

¹⁵⁷ SAO Litoměřice, ŘCO, sig. A III.8, s. 198.

hranice měla být vyznačena vsazením hraničních kamenů a měl být vyhotoven její popis.¹⁵⁸

Popis hranice byl sepsán ještě téhož roku: nese datum 12. září 1684. Hranice začínala pod Radvancem, kde se stékaly dva potůčky, vedla po jednom z těchto potůčků, zvaném Stolní potok, až k louce Guberovské, dále lesem po můstku, přes který se vozily přísadové rudy z Vepřové, po cestě vedoucí z Vepřové do Radostína kolem pusté louky zvané Maškovská, dále přes dvě další cesty, jež vedly z Vepřové do Radostína, a dva malé potůčky až na konec lesa. Odtud pak vedle račínských polí a luk, po hraniční cestě zvané Roudnice, lesem přes louku Nejedlého z Polničky, místo zvané Zahradka a louky Slaného z Polničky a Weisshaubta z Velké Losenice až k pstruhovému potůčku, nacházejícímu se pod knížecím pstruhovým rybníkem. Poté lesem přes louky Martina Temmela, Eliase Hoffera a Bělého z Velké Losenice, kolem čtyř rybníků Milkovice po louce Milkovické a opět lesem až na louku, kterou držel Jíra Chromej z Najdku. Dále hranice probíhala přes Peperek, vedle polí Georga ze Šlakhamru, po staré cestě, jež šla ze Žďáru do Velké Losenice, podél řeky Sázavy nad loukou, kterou užíval Elias ze Sázavy, vedle hromady kamení na místě zvaném U Čertového kamena, pak mezi Sázavskými poli a klášterními lesy, přes cestu ze Žďáru do Rosičky, okolo louky patřící Šťastnému ze Sázavy, poté po cestě mezi klášterními a sázavskými poli až ke kameni označujícímu konec hranice.¹⁵⁹

V popisu je zmiňováno celkem 27 hraničních stromů a 48 hraničních kamenů. Do stromů byly jako hraniční značky ryty římské číslice, různý počet křížů a v jednom případě i hvězda; kameny byly označeny křížem (v případě kamenů starých) nebo knížecím a opatským znakem (kameny nové; na některých z nich byl také vytesán letopočet 1683). Důležitým poznatkem je, že hraničníky uváděné ve zmíněném popisu jsou zakresleny na indikačních skicách ze 30. let 19. století. To nám umožňuje lokalizovat jak samotnou

¹⁵⁸ MZA Brno, F 188, sig. N 129.

¹⁵⁹ MZA Brno, F 188, sig. J 141, kart. 259, f. 70r – 76v.

hranici (viz příloha č. III), tak zaniklé vsi Milíkovice a Radvanec, jejichž přesná poloha byla dosud neznámá. Radvanec ležel u soutoku dvou pramenů Doubravy severně od Synkova kopce, Milíkovice pak v Pilském lese severně od vrchu Peperek a východně od Velké Losenice.

V 18. století – konkrétně v letech 1737 a 1781 – byly pořízeny na základě obchůzky hranice dva další popisy.¹⁶⁰ Roku 1737 byla hranice o něco delší než v době vyhotovení prvního hraničního instrumentu; v mezidobí totiž došlo k připojení statku krucemburského k panství Polná a statku vojnoměsteckého ke klášternímu panství. Další změnou bylo vsazení nových kamenů na místě někdejších hraničních stromů (tendence k upřednostňování stálých mezních znamení je zjevná – viz počty hraničních stromů v uvedených instrumentech: roku 1684 27, roku 1737 na témže úseku 7, roku 1781 žádný) a mezi starými hraničníky; v případě, že tyto hraničníky nebylo možno nalézt, pak i místo nich. V 70. letech 18. století se ale některé mezníky, které byly roku 1737 prohlášeny za ztracené, znovu našly.¹⁶¹ Následoval spor, o kterém svědčí jen málo pramenů – jmenovitě zpráva polenského polesného Josepha Ziernfusse z roku 1779, popis hranice z roku 1781 a mapy přibližně z téže doby.¹⁶² Vyplývá z nich, že řešením pře bylo posunutí několika starých hraničníků a zasazení jednoho hraničníku nového, a to na linii, která mohla být pokládána za kompromis. Existenci dalších rozepří dokládají dokumenty z počátku 19. století¹⁶³, to však již bylo v době po zrušení žďárského kláštera.

---

¹⁶⁰ Tamtéž, f. 26r – 45v (popis z roku 1737) a f. 2r – 11r (1781).

¹⁶¹ Tamtéž, f. 87v – 88r.

¹⁶² MZA Brno, F 188, sig. J 141.

¹⁶³ Tamtéž.

4. Závěr

V případě zemské hranice dospěla tato práce k výsledkům, které jsou velmi odlišné od dosud uznávaných teorií Schulzových. Schulz vidí vývoj hranice následovně: Původní hraniční linií bylo zřejmě labsko – dunajské rozvodí. Ve 2. polovině 12. a 1. polovině 13. století je pravděpodobná hraniční funkce nejhornějšího toku Oslavy, která byla zároveň jižní hranicí tzv. Libického újezdu. Roku 1242 se tento újezd zmenšil o oblast mezi Oslavou a labsko – dunajským rozvodím, jež se tak opět stalo zemskou hranicí. O deset let později zde – na českém území a v Pražské diecézi – vznikl žďárský klášter. Ten se dostával do pohraničních pří s okolními vrchnostmi; v mnoha případech se přitom jednalo o spory o hranici zemskou. Ve 14. století má takový charakter konflikt s pány z Lipé, urovnaný roku 1368, v 17. století pak série rozepří s vrchností polenskou o vedení hranice v oblasti mezi pustou vsí Radvancem a řekou Sázavou. K dohodě o této hranici došlo až roku 1685. Vedla od vsi Hluboké kolem Radostína, v okolí Račina, přes lesní masiv východně od Velké a Malé Losenice ke Šlakhamru a Sázavě. To znamená, že v 17. století ležel veškerý majetek žďárského kláštera na Moravě. Do určité míry výjimkou jsou pouze léta 1618 – 1620, kdy byla z české strany zpochybňována příslušnost statku vojnoměsteckého k markrabství.

Jak bylo již několikrát řečeno, Schulz některé prameny nepoužil (ač je nepochybně znal) a jiné chybně interpretoval, což značně zkreslilo jeho pohled na danou problematiku. Má verze zní takto: Původní lineární hranicí mohlo být labsko – dunajské rozvodí. Ve 2. polovině 12. a snad i v 1. polovině 13. století tvořil zemskou hranici nejhornější tok Oslavy, severně od něj pak dnešní Stržský potok, potok Staviště či zmíněné rozvodí. Roku 1252 byl v této oblasti založen klášter Žďár. Ten až do počátku 17. století ležel na Moravě, v rovině církevní správy však po většinu téže doby náležel k diecézi Pražské – hranice zemská, kterou v okolí městečka Žďáru tvořila řeka Sázava, tudíž nebyla totožná s hranicí diecézní. Na přelomu 14. a 15. století byla česko – moravskou

hranicí linie Sázava – Bratroňovský les – Fryšava – Žákova hora – Svratka. K další změně došlo nejspíše v 16. či na počátku 17. století – bývalý klášter byl totiž roku 1618 zapsán do zemských desek království Českého. Jako pohraniční vsi jsou k létům 1617 – 1618 doloženy na české straně Světnov a Stržanov, na Moravě Sklené (1407 v Čechách), Počítky a Vysoké. Již roku 1638 se žďárský klášter ocitá opět v markrabství; ke změně zemské hranice ve prospěch Moravy v oblasti hamrů při řece Sázavě snad dochází v téže době. Statek vojnoměstecký však stále ležel v Čechách. Žďárské zboží mělo svou českou část již od 13. století; tento stav byl moravskou stranou neúspěšně zpochybňován pouze v letech 1619 – 1620.

Také badatelé, kteří se ve svých dílech zmiňují o západní hranici klášterního zboží, se dopustili řady chyb a nepřesností; ty však jsou většinou méně závažné než v předchozím případě. Spíše než opravovat je třeba tyto práce doplňovat.

Zjistili jsme, že specifikem zmíněné hranice je poměrně velké množství hraničních sporů. V tomto směru s ní nesnesou srovnání nejen hranice zemská na Žďársku, ale ani ostatní meze žďárského zboží. První konflikt s Heřmanem a Čeňkem z Přibyslavi byl smírně urovnán roku 1283; oba bratři tehdy od svých nároků dobrovolně ustoupili. V dalším případě již známe předmět sporu: pět hamrů a les od Radvance po řeku Sázavu. Uzurpátor tohoto klášterního majetku, pan Čeněk z Ronova, měl být roku 1409 v případě jeho nevrácení exkomunikován z církve. O hamry šlo i ve třetí při. Klášter roku 1522 obžaloval Jana Trčku z Lípy, že si přivlastnil Šlakhamr, Najdek, hamr Fiklovský, Frendlovský, Polničku, a navíc i rybník Dářko. Roku 1529 bylo rozhodnuto, že hamry jsou žďárské a rybník polenský; hamerníci však měli platit na Polnou za železnou rudu a polenská vrchnost zase odvádět klášteru při výlovu Dářka určitý počet ryb nebo peníze.

Co se dalších hraničních sporů mezi panstvími Polná a Žďár týče, nebylo o jejich průběhu dosud nic známo. Nejsou to již rozepře o hamry nebo celý les

od Radvance po Sázavu, ale o hraniční linii tímto lesem vedoucí. Na přelomu 16. a 17. století k dohodě obou panství o společné hranici pravděpodobně nedošlo. Proto se spor po roce 1638 obnovuje a v 70. a 80. letech 17. století je umocněn současně probíhající pří o těžbu železné rudy v hoře Ransko. Jak se zdá, upustil tehdy opat Benedikt ve věci hranic alespoň zčásti od svých požadavků, aby si tak zajistil lepší pozici ve vyjednávání o rudě. Dohoda o obou záležitostech byla uzavřena roku 1684; hraniční instrument pochází z téhož roku. Důsledkem chyb, ke kterým došlo při obnově hranic roku 1737 pak byl poslední spor z přelomu 70. a 80. let 18. století, vyřešený přesunutím několika hraničních kamenů a v jednom případě umístěním kamene nového.

5. Prameny a literatura

Archivní prameny:

- Archiv Pražského hradu (APH) - Archiv Metropolit. kapituly u sv. Víta
Národní archiv (NA) Praha - Desky zemské větší (DZV)
- Morava (MR)
- Indikační skizzy (IS)
Moravský zemský archiv (MZA) Brno - Cisterciáci Žďár (E 8)
- Bočkova sbírka (G 1)
- Dominikální fase (D 3)
- Matice Moravská Brno (G 83)
- Sbírka map a plánů (D 22)
- Sbírka rukopisů (G 10)
- Velkostatek Polná (F 188)
Státní oblastní archiv (SOA) Litoměřice - Řád cisterciáků Osek (ŘCO)
SOA Třeboň, pob. Jindřichův Hradec - Rodinný archiv pánů z Hradce

Edice:

Berní rula 10. Kraj Čáslavský I. Ed. F. BENEŠ. Praha 1953.

Listiny kláštera Žďárského. (ed. V. BRANDL) *Archiv český (AČ)* IX.

Praha 1889.

Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae (CDM) III – XV. Edd. A. BOČEK,

V. BRANDL, B. BRETHOLZ, P. CHLUMECKÝ, J. CHYTL.

Brünn 1841 – 1903.

Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae (CDB) I, IV/1.

Edd. G. FRIEDRICH, J. ŠEBÁNEK, S. DUŠKOVÁ.

Pragae 1907, 1962

Codex juris bohemicus (CIB) IV/5. Ed. H. JIREČEK. Praga 1883.

- Codex iuris municipalis regni Bohemiae (CIM) II.* Ed. J. ČELAKOVSKÝ.
Praha 1895.
- Cronica domus Sarensis.* Edd. J. LUDVÍKOVSKÝ, R. MERTLÍK,
M. ZEMEK. Brno 1964.
- Moravské zemské desky III. Kraj brněnský.* Ed. M. ROHLÍK. Brno 1937.
- Nejstarší žďárské urbáře.* Edd. J. POHANKA, M. ZEMEK. Brno 1961.
- Diplomatische Sammlung historischer Merkwürdigkeiten aus dem Archive des
Gräflichen Cistercienserstifts Saar in Mähren II.* Ed. O. STEINBACH.
Prag – Wien – Leipzig 1783.

Literatura:

- BARTUŠEK, A., ZEMEK, M.: *Dějiny Žďáru nad Sázavou I, II/1.*
Havlíčkův Brod 1956, 1962.
- BLÁHOVÁ, M.: *Die Entstehung der Klosterkommunität im mittelalterlichen
Böhmen und ihre Reflexion in der zeitgenössischen Geschichtsschreibung.
Das Beispiel Saar.* In: *Quaestiones medii aevi novae* 2, 1997, s. 97 – 106.
- BOROVSKÝ, T.: *Zakladatelská práva žďárského kláštera do počátku
16. století.* In: *Časopis Matice moravské (ČMM)* 117, 1998, s. 323 – 340.
- TÝŽ: *Základy klášterního života (Prvních sto let žďárského kláštera).*
In: *Sedm a půl století. Stati o historii, kultuře a umění žďárského kláštera.*
Žďár nad Sázavou 2002, s. 55 – 65.
- DOBIÁŠ, J.: *Seit wann bilden die natürlichen Grenzen von Böhmen auch seine
politische Landesgrenze?* *Historica* 6, 1963, s. 5 – 44.
- FILKA, I. : *Název horního toku řeky Sázavy – historický omyl stále tradovaný.*
In: *Vlastivědný věstník moravský* 49, 1997, s. 179 – 180.
- CHARVÁTOVÁ, K.: *Cisterciácký řád a jeho šíření se do Čech a na Moravu.*
In: *Sedm a půl století*, s. 23 – 37.
- CHUDÁREK, Z.: *Založení a budování cisterciáckého kláštera ve Žďáru
v letech 1252 – 1309.* In: *Sedm a půl století*, s. 67 – 92.

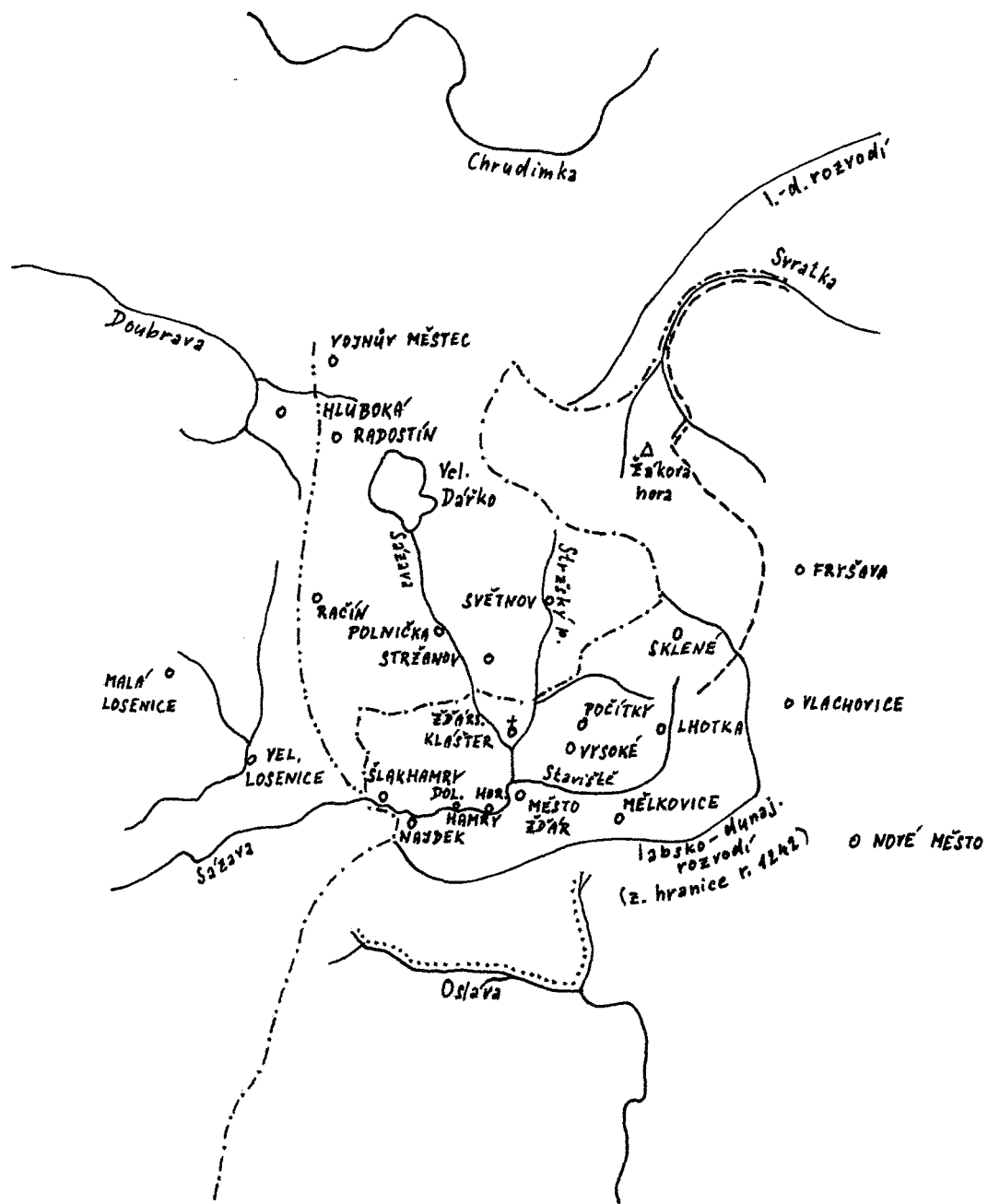
- HOSÁK, L.: *Historický místopis země Moravskoslezské*. Praha 1938.
- HURT, R.: *Obnovení cisterciáckého kláštera ve Žďáře*. In: *Od Horácka k Podyjí* 9, 1931 – 1932, s. 98 – 104.
- JANIŠ, D., ŠENKÝŘOVÁ, J.: *Hranice statků a pozemků – jejich zachycení v písemných (právních) pramenech*. In: *Archaeologia historica* 29, 2004, s. 193 – 202.
- JIREČEK, H.: *Župy Čech jihovýchodních až do r. 1200*. In: *Památky archeologické a místopisné (PA)* 2, 1857, s. 25 – 31.
- KALOUSEK, J.: *O újezdě Libickém*. In: *PA* 10, 1877, s. 653 – 672.
- KAMENÍČEK, F.: *Zemské sněmy a sjezdy moravské III*. Brno 1905
- KREPS, M.: *Železářství na Žďársku*. Brno 1970.
- KROFTA, K.: *Začátky české berně*. In: *Český časopis historický (ČČH)* 36, 1930, s. 1 – 26; 237 – 257; 437 – 490.
- PLICHTA, A.: *Klášter na hranicích. Kulturně historický obraz cisterciáckého kláštera ve Žďáře nad Sázavou*. Kostelní Vydří 1995.
- PODLOUCKÝ, J.: *Müllerova mapa a její deriváty*. Brno 1937.
- RICHTER, M.: *Archeologický výzkum a otázky nejstarší sídlištní topografie Žďáru nad Sázavou*. In: *Dějiny Žďáru nad Sázavou III* (red. M. ZEMEK). Brno, Žďár n. S. 1974, s. 231 – 240.
- SEDLÁČEK, A.: *Snůška starých jmen*. *Rozpravy České akademie věd a umění*, tř. I., č. 60, 1920.
- SCHULZ, J.: *Hraniční spory mezi Čechami a Moravou od konce 15. do 1. čtvrtiny 17. století*. In: *Acta Universitatis Palackianae Olomucensis (AUP) – Historica* 15, 1971, s. 45 – 71.
- TÝŽ: *Vývoj českomoravské hranice do 15. století*. *Historická geografie* 4, 1970, s. 52 – 81.
- TÝŽ: *Vývoj českomoravské zemské hranice na nejhornějším povodí Sázavy a Oslavy do 2. poloviny 14. století*. In: *Jižní Morava* 6, 1970, s. 34 – 37.

- STRÁNSKÝ, K., STRÁNSKÁ, Z., WINKLER, Z.: *Vyrábělo se na Žďársku surové železo již od roku 1614?* In: REK, A. a kol: *Železné hamry a hutě Českomoravské a Drahanské vrchoviny*. Brno 2003, s. 70 – 72.
- SVOBODA, J. F.: *Žďárský okres. Vlastivěda moravská II/59*. Brno 1937.
- ŠEBÁNEK, J.: *Kdo byl notář Otakar 5.* In: *Rozpravy ČSAV* 69/9, 1959, s. 3 – 39.
- TENORA, J.: *První zánik cisterciáckého kláštera ve Žďáře r. 1614*. Brno 1911.
- TOMÍČEK, A.: *Průmysl na panství Polenském a Přibyslavském r. 1636*. In: *Časopis Společnosti přátel starožitností českých v Praze (ČSPS)* 8, 1900, s. 89 – 91.
- TOPOLOVÁ, M.: *Vývoj českomoravské hranice*. In: *Moravský historický sborník. Ročenka moravského národního kongresu*, 2001, s. 307 – 360.

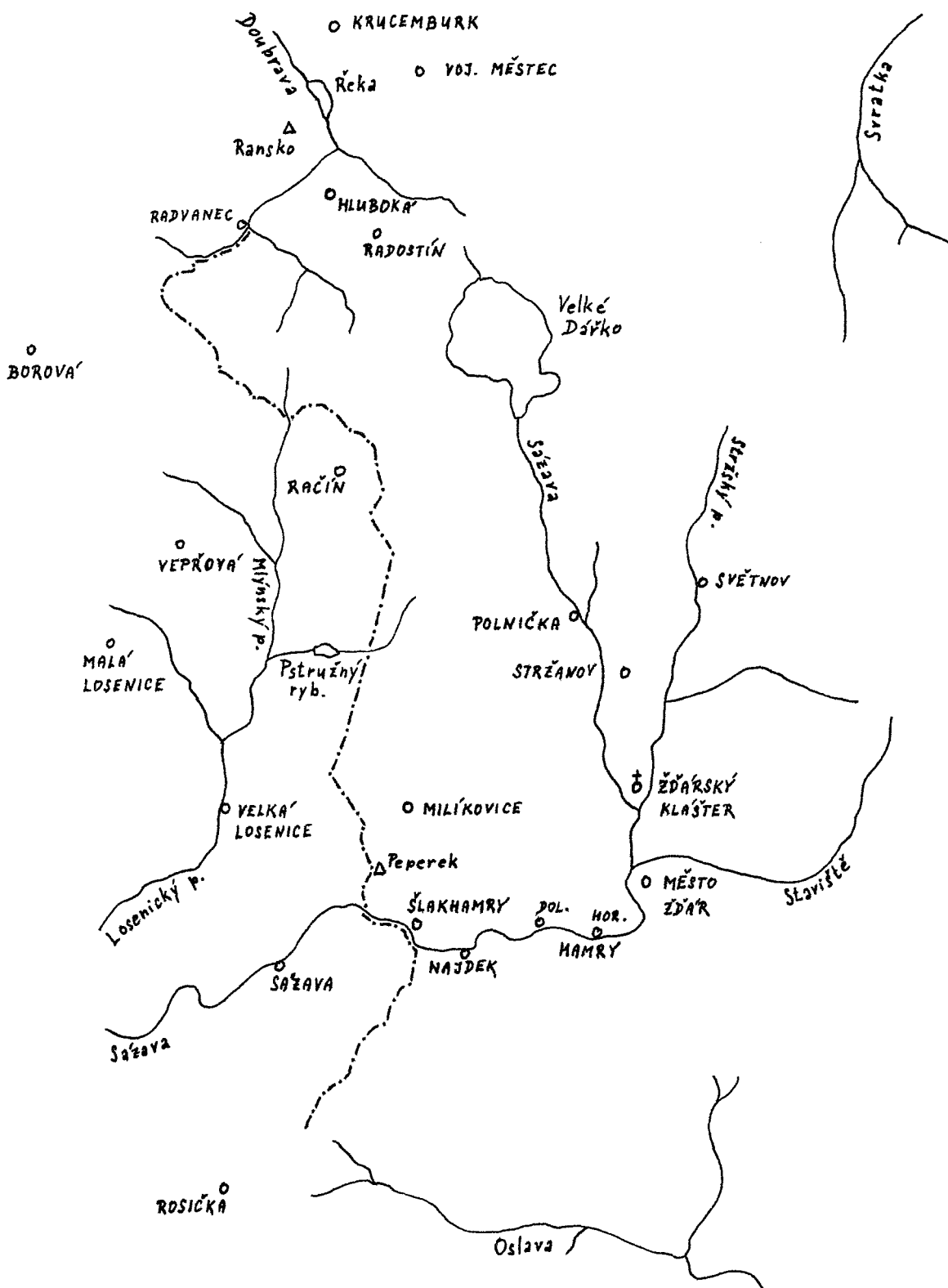
6. Seznam příloh

- I. Vývoj česko – moravské hranice na Žďársku dle Schulze.
- II. Revize Schulzových teorií.
- III. Západní hranice žďárského panství.
- IV. Smlouva mezi klášterem a knížetem z Ditrichštejna z roku 1684.
- V. Popis polensko – žďárské hranice z roku 1684.
- VI. Popis polensko – žďárské hranice z roku 1737 (začátek a konec).
- VII. Popis polensko – žďárské hranice z roku 1781 (začátek a konec).
- VIII. Mapy sporných úseků na polensko – žďárské hranici z počátku 80. let 18. století.
- IX. Hraniční kámen u Šlakhamrů z roku 1683.

- ..... z. hranice ve 2. pol. 12. a 1. pol. 13. st.
- -" r. 1368
- -" v 17. st.
- -" r. 1948

----- polensko - žďárská hranice r. 1684
 (podle indikačních skic)

Sünderne Düwisen seie wo Stottig, Das andere en.
 als geyezhen late, Junyzen abu düwisthüffigen hochgebeynen Künstler
 und Junn. Hannu Ferdinand, als Layf. Röm. Raths für den von
 Antwerp in die Nicolspung, Erbschambler in Cönnich, Rittern als
 goldenen Alusar abu Röm. Ratzf. Mayf. würcklich gesameten Ratz
 Cämmerer und Rönich Hofmeister, an Junn.

San abu hochwürdigem, Herrn Benedict, als Layf. Cistercienser
 Ordens Abbt in Capten Daux, Patrem Gerardum Priorem für
 sich und das ganze Convent alle, andere Hülff, eragru abu, wie
 geräumig seit lang Junn in Disputen ständlich und controvers ge
 zogen wärlche mit Gnüwigen, wie wir als auf den hennschaff
 Chur und Daux behändlichem Ratzf. mit gürstlychste Falten, im
 Cämmererwürcklich, darhupit unfluchlich unendgamm mit über
 hylte guttliche Anglich abgamm, andere, mit nachfolgender
 gescheit beschloffen worden; Dux gewar.

Artlichen unilou day Hülff Langfuligen, mit zwar an dritten
 Junn hochwürdig. Gmarch mit Antwerp in dunn abu dambte Kurf
 gabtten Stellmayf, kongressumner beschligung und angangsmilcher
 Inspection, abu drittem in disputet, gesameten wärlche mit Gnü
 wigen, unfluchlich Conderation allen drittem, seibend consideraby
 mit Antwerp, unangamm, und angänglich beschloffen, wie drit

In geschwöbte Schrift: mit Gemüthsheit, dem anhängen Verstand, von
ihnen in Ordnung begeben kühnen Logikern, in ihnen dämmern
eingesunken, so wohl fürst Erkenntniswissen als Echten dämmern
Zwischen, gar keinen Fall, Es ist man hat allem zu Aufklärung
aller unheimlichen dämmernweisen Controvers, mit demnach wichtig: con
tinuieren die dämmernweisen Verstandes, imnachst ist es punctum
ihnen dämmern, das alle mit nicht dämmernweisen mit gemüthsheit
signiert gemüths dämmern hat gemüthsheit dämmernweisen dämmern
Pro. 2. In demigen Heil ist unaltes, zu unaltes man hat dämmernweisen
dämmernweisen kommt, mit gemüthsheit die Echten dämmernweisen Zwischen dämmern
gestellten ist, Es ist die zu dem dämmernweisen dämmernweisen dämmernweisen
unbekante dämmern, dem Echten dämmernweisen dämmernweisen dämmernweisen
aber

Pro. 3. In dämmernweisen zu dem dämmernweisen dämmernweisen dämmernweisen, zu
dämmernweisen dämmernweisen dämmernweisen dämmernweisen, Es ist dämmernweisen, dem dämmernweisen
dämmernweisen dämmernweisen dämmernweisen dämmernweisen dämmernweisen.

Pro. 4. dämmernweisen die von unaltes dämmernweisen dämmernweisen dämmernweisen
in dämmernweisen, unheimlichen dämmernweisen dämmernweisen dämmernweisen, als
Echten dämmernweisen Zwischen dämmernweisen existieren, alle in demigen Heil
abgeschmiltet, unheimlichen die mit gemüthsheit dämmernweisen dämmernweisen dämmernweisen
gemüthsheit die dämmernweisen dämmernweisen, mit demnach kommt dämmernweisen dämmernweisen

In demselben allem fohst. mit einem bewilligten Jeltung, is hant
 zu allem Zaiten, ohne einige unzulässige einmischung, oder Fortwiltliche
 Exception, ist ihm obgenanntem fohnt mit Vorbehalten dreyer
 gleich von Ihm hochwürdigst. Gnaden von Lütich, dem
 Ihm Abbt und Päre Priore samt als gantzen convento.
 erwählten Lehen zu dase, eigensamlig unthunlich, hant
 mit ihm respectue augenbehalten zu sein. mit ihm Abbt und
 convento zu dase gewilligtem dreyer bekräftiget, um ihm
 auf demselben Jazzen abhaltenen Ihm Jazzen, Ihm persönlich
 Ihm Adalbert als hochwürdigst. Abbt zu dase.
 1. drey. 1. des hochwürdigsten Ihm fohment dreyer Restos
 von dase mit dase, Ihm dase dreyer: drey. 1. mit als
 hochwürdigstem dase, Ihm dase dreyer von dase,
 auf dase, oder mit dase dreyer. 1. dase dreyer mit ihm
 dreyer in alle unangenehm dreyer. - - dreyer dreyer
 dreyer, nicht weniger unim dase dreyer dreyer, in
 die dreyer dreyer unim, mit oder dreyer dreyer als dreyer,
 unim dreyer dreyer, solches dreyer Instrument ihm dreyer
 dreyer, mit unim dreyer dreyer dreyer dreyer dreyer mit
 unim dreyer dreyer dreyer dreyer dreyer dreyer
 dreyer dreyer dreyer dreyer, in dreyer dreyer dreyer dreyer

Wundersam mir hien zu lesen, Ihr sehr dankbar Junge glänzlich
sind Exemplaria erprobenhaft, hiedurch Junge & hiedurch
Zug zu Fallat wünsch. Linz am 15. Juny. 1687.

~~Handwritten text, mostly obscured by a large black scribble.~~

Fr Adalbertus Abbt
de Suedlich

A Benedictus Abbt Sr Gerardus Prior
de Droog
et Conventus

Handwritten text, partially obscured by a black scribble.
Handwritten text, partially obscured by a black scribble.

Handwritten text, partially obscured by a black scribble.
Handwritten text, partially obscured by a black scribble.

Inno. 1684 den. 12ten Monatsstag Septembris. Die

Gewissen im Einwilligen hochgeborenen Fürsten hiesigen, Herrn Ferdinand als Kay. Rom. Königs Fürsten von Niederösterreich, zu Oberösterreich, Salzburg und in Carinthien, Niddern als Guleburg Alphas, des Rom. Kay. Mayst. küniglichen geheimen Rath, sam. suorum hiesigen Hofmeisters von Fürsten, in dem Hofstaub. hiesigen Herrn Benedictum, als Kay. Cisterciensien Ordens Abbot in Kloster Sauer hiesigen Patrem Gerardum Priorem hiesigen ganzen Convent abbi, An dem 15 Junij dieses amtes hiesigen 1684 den 12ten Monatsstag abend gemacht hiesigen die selbe an demselben die gewöhnliche Insuffizienz hiesigen Anweisung als Kay. Einwilligen Fürsten, hiesigen Kloster Sauer, hiesigen Kloster Sauer, kongregation hiesigen die Mönchsheim an diesem an demselben orten geschah, alle Sachheiten unvollig belien, hiesigen die selbe an demselben die gewöhnliche Insuffizienz hiesigen Anweisung als Kay. Einwilligen Fürsten, hiesigen Kloster Sauer, hiesigen Kloster Sauer, kongregation hiesigen die Mönchsheim an diesem an demselben orten geschah, alle Sachheiten unvollig belien, hiesigen die selbe an demselben die gewöhnliche Insuffizienz hiesigen Anweisung als Kay. Einwilligen Fürsten, hiesigen Kloster Sauer, hiesigen Kloster Sauer, kongregation hiesigen die Mönchsheim an diesem an demselben orten geschah, alle Sachheiten unvollig belien.

f.

Erhalten wurden ihm auch Thronansatz gemacht, werden zu demselben Junij Fürsten, zwischen malischen Krieg gelassen die kongregation Sauer, Sauer hiesigen Anweisung als Kay. Einwilligen Fürsten, hiesigen Kloster Sauer, hiesigen Kloster Sauer, kongregation hiesigen die Mönchsheim an diesem an demselben orten geschah, alle Sachheiten unvollig belien.

schafet ein ganzes Tannum Larvum, mit zwey alten mit zwey neu
Erntzen gegruendet, huet ein unangewandter Erntzschiffen
Dinn mit fließendem, Elyka: huet demit begripfen Kuppen
sodas es die Dinn zwischen zweyfoln Solua mit Dinn.

2. Von diesen auch zwey Tannum Larvum gegen Mittag zu ist ein fast, yman
Volung Kott, welcher auch zweyfoln Elyka, das zu einer
Kupfen Gubnerwecke gnuendet, auf demselben Gubner, nach welcher
Kupfen ein Tannum Larvum mit zwey Erntzen gegruendet, so
das andere zwischen.

3. Von dem kommt man unter zweyfoln Salzen kunstfertlichen
Larven ein fast zu einem Offen mit zwey Erntzen
gegruendet, das welcher Larvum ein fast kunstfertlichen Larven
mit einem Erntz zu geben, etwas einen selbst ein an's obersicht.

4. Neben dem zweyfoln Salzen kunstfertlichen Larven, ein fast
ein fast kommt man zum besten zwischen, welches ist ein
zweyfoln fließendem, mit drei Erntzen gegruendet.

5. Signum, ein iltan Tannum Larvum mit einer alten, huet einen

Nimm Luntz geyrischt.

6. Inwas kombt man zu nimm alten dreyßigen Buntsch. Aber
malichs nimm auß zu dreyßigen von Koyziher auß dreyßigen
drey malichs Buntsch mit alter fischenbarm mit nimm alten hant
nimm Nimm Erntz, hant. 70. Disant von dreyßigen hant dreyßigen
nung schaf mit fischen hant dreyßigen Koyziher geyrischt,
nimm dreyßigen.

7. Inwas kombt man auß dreyßigen, malichs geyrischt von Koyziher
auß dreyßigen, Aber malichs nimm mit dreyßigen dreyßigen dreyßigen
mit nimm alten, hant nimm Nimm Erntz, hant nimm dreyßigen
mit dreyßigen dreyßigen.

8. Inwas kombt man in dreyßigen, fischen alt fischen, mit nimm alten
hant nimm Nimm Erntz, hant von nimm dreyßigen dreyßigen
geyrischt dreyßigen.

9. Inwas nimm alten mit dreyßigen Erntz geyrischten dreyßigen,
Aber nimm dreyßigen nimm von Koyziher auß dreyßigen; hant von
dreyßigen dreyßigen dreyßigen dreyßigen dreyßigen, kombt

was zu mir altes Buchen, mit dem altem hüt mirn Namen
Ernt, also mit dem mit dem Erntzen.

10. Ein altes großes Baumlein mit mirn altem hüt mirn Namen
Ernt, hat an mirn Buchen, so ist mit dem Erntzen ge-
zweyten dem.

11. Das zu mir altem Buchen mit mirn altem hüt dem Namen
Erntzen, hat an mirn Buchen, so ist mit dem Erntzen.

12. Die Buchen über mirn Buchen von dem Buchen auf dem Buchen
mit dem Buchen, mit mirn altem hüt mirn Namen Ernt, also
mit dem mit dem mit dem Erntzen.

13. Ein altes Buchen, mit mirn altem hüt mirn Namen Ernt, mit
dem Buchen mirn Buchen, zu dem Buchen von dem Buchen
altes Buchen gezeig.

14. Hat an mirn Buchen Buchen auf dem Buchen, dem Namen Ernt
mit mirn dem hüt dem Erntzen.

15. *Die Weinmüden über ein klaines Fäß nehmen auß 10. Leßer
einüben, kombt man zu einer alten Offen, mit alten Crützen
mit 12. XXIII gantzheit, neben welcher Offen ein Stein
ausgeschwen mit flüss. hant löschlichen Steppen.*

16. *Den diesen Stein directè auf ein hohes Landt, einis des hant
als waltt neben obbenannten Fäß, kombt man neben dem Reppel
nach solchem hant diesen auß einem Gußsteinman, hant hon die
ein auß dem unng Reindige gannet, also gleich bey dem unng
ein Stein mit flüss. hant löschlichen Steppen gantzheit.*

17. *Den diesen Stein sonder man sich nicht auß der Kunst hant, hant
kombt einis dem unng Reindige, welcher durch den Reppel
geschicht, hant sich auß diesem unng einis unng hant
geschicht, hant auß der 18. gantzheit, welcher ist ein ein oben
gantzheit der Stein.*

18. *Den diesen Stein wiederum den Reppel hant über einem Steinig
hant hant waltt hant hant hant auß dem unng oder den Reppel
hant auß Reppel gantzheit, wiederum den ein Stein wiederum
gantzheit gantzheit.*

19. Von her gewalkten Wein gewandt zu machen, setzet in Wein mit Zuck
Einhundert, das Wein dreyen Saumb mit No. XX. geynistet.

20. Von diesem Wein abends einhundert Saumb zu machen, setzet einhundert
in ein solches Wein das Wein Saumb einhundert mit No. XVIII.
geynistet ist.

21. Von diesem gewandt auf als Montag von Saltpeter und Wein setzet ein
geynistete Wein mit No. 10. und Eisenstein Saumb.

22. Von diesem Wein einman gewandt auf den Orth das Saumb die ge.
Saumb, setzet einhundert ein als geynistete Wein

23. Von diesem Saumb ist auf die Stellung von Saltpeter und Wein, einhundert
ein Saumb einhundert setzet ein geynistete Wein.

24. Von diesem Saumb gewandt ist auf die Stellung einhundert von Saltpeter auf
Saumb einhundert setzet, setzet Saumb einhundert die Stellung ein mit No. 10.
Saumb Eisenstein Saumb geynistete Wein.

25. Von diesem Saumb ein alte Magelstein, ist auf die Stellung Saumb

Den groß Leßwitz krieg, schick abm schick mir also geynischten Dein.

26. Den krieg unser geynischten die an den krieg, schick mir geynischten
geynischten Dein; das mein kriegsbau mit mein krieg geynischten.

27. Bekommt über mein Mannsch, schick mir geynischten Dein das
mein krieg mit * Dein geynischten.

28. Cum abm krieg krieg, schick mir geynischten Dein krieg das
mein krieg krieg, obm schick wird krieg krieg krieg.

29. Den krieg Dein answant über mir krieg krieg krieg krieg
krieg abm krieg, auf die krieg krieg krieg krieg krieg krieg
schick mir mit krieg krieg krieg krieg krieg krieg
krieg geynischten Dein.

30. Cum abm krieg krieg schick mir geynischten Dein das mein krieg krieg
mit signo. †.

31. Immer krieg abm krieg die auf die krieg krieg krieg krieg
krieg krieg krieg, schick krieg an den krieg mir geynischten Dein

gleich bey einem Schiffszug von Vallerp auf dem See. Damit.

32. Von dem Baum Linn in dem Wald, zu einem andern Baum zu.
Günstigen Lufften, setzt man ein gegünsteter Günstiger Baum.

33. Linn in dem Wald unweit von dem Wald über die Höhe von Günstigen,
mit Wasser, setzt zu dem Wald, ein Günstiger Baum bey einem
gegünsteten Lufften mit dem Wald.

Nota. Obgleich Linn die Mithrasen Lufften, welche zu dem Baum
gehört, nicht gesehen, sondern dem Lufften Lufften Lufften setzen
auf dem Günstigen Baum, welche aber nur der Lufften Günstigen
Lufften, die unweit dem Wald Günstigen aber, setzen man den Baum,
mit dem Nimmeris.

34. Von dem Baum L. 33. setzt man einen Baum über
die Mithrasen Lufften, bey dem Wald über dem Wald
Walds setzt ein mit dem Günstigen gegünsteter Baum, bey
einem Baum Linn, gleichfalls mit dem Günstigen gegünstet.

35. Setzt man ein Linn Linn Linn Linn, also unweit dem Baum zu einem

Oben ganz rechts der Stein nach dem mit einer Eisen- ganz rechts
zu gehen kann man sehen.

36. Oben der Stein ganz rechts der Stein mit dem besten Weg ganz rechts
Stein, fast zu einem alten Stein, und fast der alte Stein ganz
nach der ganz der Eisen ganz.

37. Oben der Stein ganz rechts der Stein ganz rechts der Stein ganz rechts
Stein, fast zu einem alten Stein, und fast der alte Stein ganz
nach der ganz der Eisen ganz.

38. Oben der Stein ganz rechts der Stein ganz rechts der Stein ganz rechts
Stein, fast zu einem alten Stein, und fast der alte Stein ganz
nach der ganz der Eisen ganz.

39. Oben der Stein ganz rechts der Stein ganz rechts der Stein ganz rechts
Stein, fast zu einem alten Stein, und fast der alte Stein ganz
nach der ganz der Eisen ganz.

40. Oben der Stein ganz rechts der Stein ganz rechts der Stein ganz rechts
Stein, fast zu einem alten Stein, und fast der alte Stein ganz
nach der ganz der Eisen ganz.

41. Das Samson gahat unru garred auß dem Lyranak, alens unben
minn mit dem Drißten gahat unru kisten mit dem Drißten ist

42. Samson gahat unru über ein selb den als Lyranak mit so den unru
Lust Linder alens ein sein Drafat.

43. Samson aben Drißten Lust mit al dem garred Linder Driß
au minn altem unru, unru den Drißten unru Drißten
Drißten, Drißten ein gahat unru Drißten Drißten.

44. Ein Drißten Drißten unru ein selb den Linder Lust ein unru
Linder mit gahat ein gahat unru Drißten altem Linder,
alens ein mit selb den mit Drißten Drißten gahat unru
Drißten Drißten.

45. Ein Drißten Linder unru unru Lust Linder gahat ein Drißten
unru als Drißten auß dem Drißten unru selb den so den unru
minn unru zu minn altem Drißten, über ein gahat unru
Linder Drißten unru Drißten, alens unru unru unru
unru unru unru unru gahat unru gahat unru
Drißten Drißten gahat ist, unru unru unru, Drißten unru

wird ein auch eine alte Dünkelstein.

46. Von einem gassen die gemüthigen Linderen Landt Linderen haben: und
 gegen den Fluss Bazarwa, das auch einfallt einer Thierwasser, Linderen
 ungelöst, ist die pfirbung als Fluss der Bazarwa nicht, und auch
 ein ungelöstes gemüthigen Thier ist gelöst, ebenfalls den Linderen
 ungelöst den Fluss der Bazarwa gemüthigt.

47. Von einem Thier der Linderen Fluss Linderen in den Wald die
 nicht gemüthigt, gegen den Fluss der Bazarwa gasset, das auch ein
 als waldt ein Thier mit dem Linderen gemüthigt.

48. Linderen Bazarwa Fluss ist zu einem mit einem Linderen gemüthigt
 im Fluss.

49. Von einem auch die Linderen Fluss Linderen ein auch waldt in einem
 alten gemüthigen ist zu einem Thier mit dem Linderen gemüthigt, und
 den ungelöst gemüthigen Thier Linderen Fluss den Fluss der Bazarwa
 Linderen gemüthigt.

50. Von einem einen Linderen Landt Linderen als Linderen den Bazarwa

Achfen, ist verführt am gneßten Buchen Baum mit einem alten
hult einen neuen Ernt, hat an einen Graben

54. Einem gneßten Buchen Baum mit einem alten
hult einen neuen Ernt.

55. Einem gneßten Buchen Baum mit einem alten
hult einen neuen Ernt, hat an einen Graben

56. Einem gneßten Buchen Baum mit einem alten
hult einen neuen Ernt, hat an einen Graben

57. Einem gneßten Buchen Baum mit einem alten
hult einen neuen Ernt, hat an einen Graben

58. Einem gneßten Buchen Baum mit einem alten
hult einen neuen Ernt, hat an einen Graben

Einmüthig genehmigten Beschlüssen, bey welcher Zeit sich die Königl. Majestät
höchstdencklichen Gnaden demselben Herrn Bischoff, die Jurisdiction
über die Danks zu gewähren mit guttwilliger, nicht etwa mit
der Jurisdiction des Königl. Majestät ausgeht zu gewähren.

Das in dem vorerwähnten Einmüthigen Beschlusse allermas vergeblich
nicht selbst nicht ausgesprochen, sondern nur durch Jurisdictionellen
Beschluss, und ohne Successoren Königl. Majestät besaglichen von dem
selben, haben sich die hochwürdigsten Quarten von Vintzenstein, nicht
ganz selten nicht das ganze Convent zur Danks für die Zeit
ohne gewisse Successores nicht allein gegen die andern Anwesenden,
auch die Königl. Majestät, sondern auch gegen die be-
glückte ist dieses gewöhnliche Beschlusses Instrument nicht
Abbruch, welches mit Einwilligung der Königl. Majestät Königl.
Majestät herabzuweisen können durch Anschläge bey der Königl. Majestät
Königl. in Königl. Beschlüsse allermas auch in der andern Abbruch
der andern Danks, in demselben gewisse Danks, in Königl. Königl.
Beschlüsse nicht nicht nicht nicht, in demselben besaglichen, nicht
von hochwürdigsten Herrn Jurisdictionellen Quarten von Vintzenstein, den
Herrn Bischoff nicht Priore für das ganze Convent zur Danks
mit eigensamiger Anwesenheit nicht Anwesenheit der Respec,

tiue Gessung. mit gemessenen Maßstaben aufgeführt,
 wie nicht weniger von einem, Geseßenen Herrn Edelknecht,
 als Herr Cistercienser Ordens Abbot zu S. Peter: i. t. h. f.
 von dem die Wohlgeborenen Herrn Landrath und Herr
 von Jülich und Cleve, Herrn auf S. Michaels: i. t. h. f. mit dem
 Wohlgehabten Rittern, Herrn Johann Heinrich von Lottum
 auf S. Peter und Winkler, Herr auf S. Michaels: i. t. h. f. mit dem
 Herrn Jüngern, Herr Johann und Herrn Jüngern in Abwesenheit der
 Herren, eigensüchtig unterschrieben mit Unterschrift, wie auf
 unten folgt ein gleichlautendes Exemplar aufgeführt werden

Ferdinandus
 Reithaus

Fr. J. d. a. beatus
 zu S. Peter

Benedictus
 zu S. Peter
 Conradus Prior et
 conventus

Ferdinandus Reithaus, Landrath
 zu Jülich, und Lige, 1711

Johann Peter: Dreyer
 zu S. Peter

Granitz besicht. und Beschreibung zwischen dem
 Hochfürstlich: Altköniglichen Herzogthum Polna, und dem
 Fürstl: Erzbischoflichen Herzogthum Silesien, dann die Elbherzogliche Herzogthum
 Pommern, und zwar Fürstlich gezeigtem dem Marck Brandenburg:
 Nieder bis Fürst: Anhalt, dem Fürstlichen Cisterciensien,
 der Ordens gezeigtem andersseits des in Silesien, sampt Silesien,
 Fürstlich Herzogthumlichen Fürst: Brandenburgischen Officium, und die
 Fürst: Anhalt: Köllnischen Liechten, gezeigtem,
 Fürst: Anhalt: Köllnischen Liechten, gezeigtem,
 Fürst: Anhalt: Köllnischen Liechten, gezeigtem, und andern alt: und jungen Leuten den
 21. May. An. 1737. angefangen, hernach folgenden ge:
 halten Renovirt, und bestriben, und am 27. die
 bestriben ist worden, als Namblichen.

Elbherz.

Herz.

1. In dem Anfang an dem ort: oder (Kalt: Hütten)
 Fürst: Anhalt: Köllnischen Liechten, gezeigtem, und dem
 Fürst: Anhalt: Köllnischen Liechten, gezeigtem, Herzogthum
 Silesien, dann die Elbherzogliche Herzogthum Pommern,
 und zwar Fürstlich gezeigtem dem Marck Brandenburg:
 Nieder bis Fürst: Anhalt, dem Fürstlichen Cisterciensien,
 der Ordens gezeigtem andersseits des in Silesien, sampt
 Silesien, Fürstlich Herzogthumlichen Fürst: Brandenburgischen
 Officium, und die Fürst: Anhalt: Köllnischen Liechten,
 gezeigtem, Fürst: Anhalt: Köllnischen Liechten, gezeigtem,
 Fürst: Anhalt: Köllnischen Liechten, gezeigtem, und andern
 alt: und jungen Leuten den 21. May. An. 1737. angefangen,
 hernach folgenden gehalten Renovirt, und bestriben, und am
 27. die bestriben ist worden, als Namblichen.

Abbas Gregorius: Episcopus und Bistum wird
von Rom in allen Punkten und Canones qua,
"vig. Augustinus, und ratificiert. Actum
Nicol. sing. die 19. Augusti Anno: 1797.

101
102

103
104
105
106
107
108
109
110
111
112
113
114
115
116
117
118
119
120
121
122
123
124
125
126
127
128
129
130
131
132
133
134
135
136
137
138
139
140
141
142
143
144
145
146
147
148
149
150
151
152
153
154
155
156
157
158
159
160
161
162
163
164
165
166
167
168
169
170
171
172
173
174
175
176
177
178
179
180
181
182
183
184
185
186
187
188
189
190
191
192
193
194
195
196
197
198
199
200

101
102
103
104
105
106
107
108
109
110
111
112
113
114
115
116
117
118
119
120
121
122
123
124
125
126
127
128
129
130
131
132
133
134
135
136
137
138
139
140
141
142
143
144
145
146
147
148
149
150
151
152
153
154
155
156
157
158
159
160
161
162
163
164
165
166
167
168
169
170
171
172
173
174
175
176
177
178
179
180
181
182
183
184
185
186
187
188
189
190
191
192
193
194
195
196
197
198
199
200

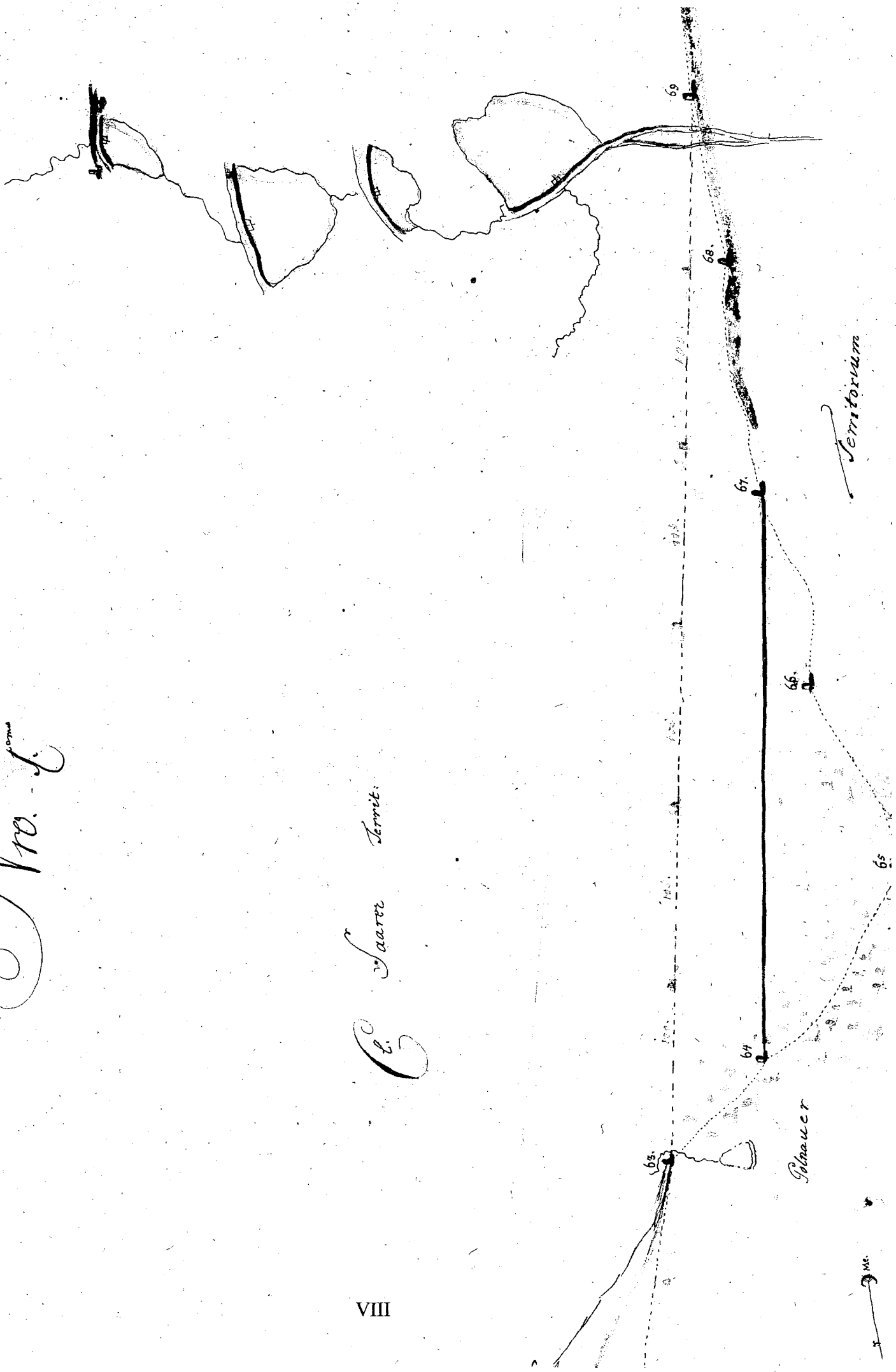
In welchem ich mich mit Ansehlichkeit durch
 seine Hand aus Ansehen bringen, und im künftigen
 August die Anstalten zu allen Dingen und
 allem in der kaiserlichen Hofkapelle (der
 Hofkapelle) Exemplaren unterzeichnen
 werde und Gott mit der Fortsetzung der Besti-
 ficatione Domicali ausserordentlich, und
 jedem Heile helfen werde. In dem
 "Hofkapelle" "Hofkapelle" und
 "Hofkapelle"

Antonas E. Hofkapelle
 Hofkapelle
 Hofkapelle
 Hofkapelle
 Hofkapelle

No. 1

VIII

Li. Saare Tennit.

Pl. 2^b

Cl. Saaree Tennit.

Pobruer Tennit.

